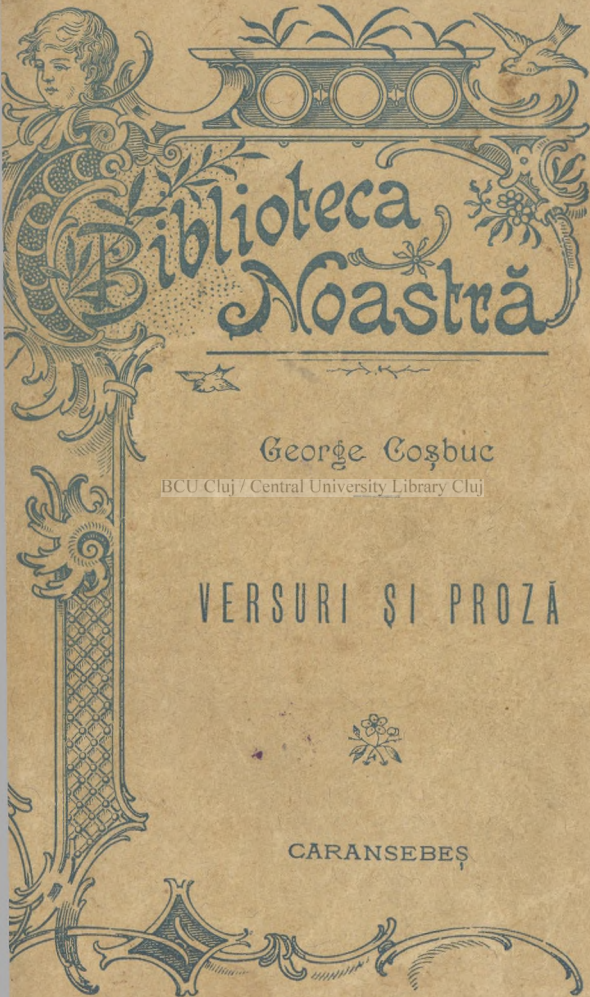

4657

Nr. 3. și 4.

Biblioteca Noastră

George Coșbuc

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VERSURI ȘI PROZĂ

CARANSEBEȘ

28 cr. (70 de bani)

Petru Timișor

Anul 1900

Versuri și Proză

Petru Timișor

Georgel Cosbuc
Georgel Cosbuc

După o fotografie din 1897.

652388 Costicu 1900
Sacra Petru

George Cosbuc
123456 7890

VERSURI

și

BCU Cluj / Central University Library Cluj PROZĂ

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201503094

CARANSEBES

Nr. 3—4 „Biblioteca Noastră“ Nr. 3—4
Director E. HODOȘ

4657

EDITURA „BIBL. NOASTRE“

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 7102 - 1941

TIPOGRAFIA DIECEZANĂ ÎN CARANSEBES
1897.

Notițe despre Coșbuc

Între tinerii români, câți petreceau la Universitatea din Viena, pe la anii optzeci, se acreditase, nu mai știu cum, părerea, că tinerii noștri sosiți din părțile nășăudene ale Ardealului ar fi peste tot oameni mărginiți la capete și nătângi. Unii studenți de pe la Năsăud ajunseseră să fie socotiți ca un fel de Beoțieni în mijlocul colegilor români veniți din alte ținuturi; la urmă se dase tot mai multă întindere acestei păreri, și Năsăudul cu împrejurimea sa, dela o vreme, se metamorfozase în mintea studențească într'o Beoție a țării Ardealului.

Duhurile satirice — s'ar putea oare altfel? — își manifestau scânteile cu mai

mult ori mai puțin spirit și cu risipa înăscută tineretelor. Astfel băeții, la diferitele întruniri, luau în răspăr tot ce li se părea ciudat în apucăturile, în vorbele, în ideile, în toată firea acestor fii de Grăniceri năsăudeni... Fostul meu camarad de școală, Ioan Paul dela Iași, dacă te-ai ruga frumos de dânsul, poate și astăzi ar ști povesti câteva istorioare glumețe de pe-atunci...

Și, cu toate aceste, îndoială deloc nu încap, părerea noastră, a tinerimii vieneze, iera nedreaptă și falsă cu privire la calitățile spirituale ale Românilor din părțile năsăudene.

Dovadă strălucită pentru răsturnarea acestei păreri greșite ieste Coșbuc. Mai strălucită dovadă ie cu neputință.

*

Gheorghe Coșbuc ie născut în satul Hordou, comitatul Bistrița-Năsăud, în 8 Septevre 1866. Pe tatăl său îl cheamă Sebastian și ie preot în sat.

Părinții săi trăesc; frații lui, doi la număr, unul ie țăran, altul preot; ear su-

rorile sale, earăș două, sânt măritate după preoți.

Gheorghe Coșbuc învață carte la Năsăud, de unde terminând liceul trece la Universitatea din Cluj și se înscrie la facultatea de filosofie.

Pe timpul când iera student în Cluj, începe să trimită versuri originale și traduceri la „Biblioteca Poporală“ a „Tribunei“ și la foița acestui ziar. Ierau zile de veselie în redacție și în întrunirile de Vineri seara ale membrilor dela Sibiiu, când sosea ceva manuscript dela poet. Ear la Beoția ardeleană, în senz răutăcios, nimeni nu mai gândea, nici în vis.

Chemat de dl Slavici, a venit la Sibiiu, a stat vro patru ani, ș'apoi s'a dus la București. Acolo a publicat în 1893 volumul: Balade și Idile, în 1896 Fire de tort. Aproape toate poeziile sale din aceste două volume sânt scrise înainte d'a trece în România, adecă între anii 1883 și 1890. A tradus în metrul original Eneida lui Virgil, traducere premiată în 1897 de Academia Română cu marele premiu Nasturel

Herescu; are în lucrare *Antologia Sanscrită*, pe care o editează *Samitca* din Craiova, și altele.

*

Dacă vreți să aflați, cum obișnuiește a lucra poetul, am să citez vorbele sale adresate în anul acesta unei reviste bucureștene. Eată ce scrie despre sine Coșbuc :

„Scriu mai cu plăcere la amiazi și seara, înainte de masă și mai ales noaptea dela 10 până după miezul nopții, și mă odihnesc de munca scrisului, ori ducându-mă la cafenea, să citesc reviste umoristice și varietăți de prin gazete, ori îmi caut vr'un prieten glumeț și mă duc la vr'o berărie.

„Mi-i groază de orce regularitate a timpului; nu hotărăsc nici odată nimic înainte și toate le las la bunul plac al momentului. Câte două săptămâni nu scriu nimic, dar apoi câte alte două săptămâni fac abuz de muncă. La cele din urmă trei cărți ale Eneidei am lucrat astă-vară două luni de-a rândul în fiecare zi, fără excepțiune, câte 18 ceasuri. Poeziile mele le compun cântându-le, și am atâtea melodii în cap, câte poezii am scris. Ca să le pot cânta, ori mă închid într'o odaă, ori plec pe câmp,

dar mai cu voe compun când călătoresc cu trenul; stau afară pe platforma vagonului și acolo-mi bombănesc versurile în pace, căci zgomotul trenului îmi covârșește cântecul.

„Cea dintâi poezie am publicat-o la vârsta de 15 ani într'o foaie pedagogică din Ardeal. N'o mai am și nici nu știu ce iera. Am publicat apoi fel de fel de încercări prin toate foile ardelenesti.

„Întâiele încuragiări mi le-au dat profesorii mei de liceu care în vederea talentului meu literar mă scuteau de studiile științifice, și mai ales la matematici ieram liber să urmez sau nu cursul, fiindcă n'aveam nici o tragere de inimă spre matematici și spre toate studiile din care ie izgonită fantazia. — Mai la urmă m'a încurajat dl Ion Slavici, director al „Tribunei“ care m'a adus la „Tribuna“ și mi-a dat un fel de „sinecură“ la ziar ca să pot scrie versuri. Dela 1884—1890 am publicat nentreput versuri în „Tribuna“; aceștia au fost anii cei mai roditori ai vieții mele. La 1890 m'a adus dl Titu Maiorescu în România și mi-a dat o slujbă în ministerul cultelor, unde am stat abea 7 luni. De altfel dintru început am fost curagios, căci nici odată n'am fost cu pretenții mari, că fac literatură bună și vrednică, și n'am nici o ambițiune,

ear de poreclita opinie publică și de critici nu-mi pasă mult...”

*

Știu, că cetitorii noștri nu așteaptă să le dau o dare de seamă amănunțită și critică asupra lucrării poetului Coșbuc. Întâi și mai întâi nu mă țin harnic d'a construi asemenea dare de seamă. Dar nici alții n'o pot face; căci poetul n'a dat la lumină tot ce a scris, nu și-a adunat toate publicațiunile de prin feluritele reviste și ziare, — fără să mai amintesc împrejurarea, că de sigur Coșbuc, abea intrat în vârsta bărbăției, creează opere măestre, nu una, ci mai multe, de-acum înainte.

Se poate constata fără greutate, deja astăzi, că poetul Coșbuc, ca și poeții Alecsandri și Eminescu, produce un curent însemnat în mișcarea noastră literară: însușire comună scriitorilor geniali la orice nație.

Și, pe lângă punctele de deosebire, vom găsi și alte puncte de atingere între amintirii poeți și între Coșbuc. Alecsandri a prins o dragoste nesfârșită de poezia poporului român; dar iel, poetul veseliei, a dat întâ-

ietate frumsetelor de formă ale poeziei populare. Și Coșbuc poartă o nespusă dragoste acestei poezii cu formele sale atât de fermecătoare ; dar iel care s'a născut și a vecuit în mijlocul țăranilor, nu s'a adâncit numai în formă, ci a pătruns și în ideile și sentimentele țăranului român. Punctul de plecare însă ieste acelaș și la unul, și la altul : iubirea poeziei populare.

Fondul puternic de idei al poeziilor lui Eminescu îl au și poeziile lui Coșbuc. Versificația muncită și măeastră ieste comună amândurora : versurile lor, lipsite de ușorătatea limbii lui Alecsandri, curg grele și armonioase. Cetirea lor repetită te fascinează.

Ceea ce earăș nu va să zică nici pe departe, că marele poet al durerii, Eminescu, ar avea o dezastroasă influență asupra poeților talentați. Și earăș m'aș putea provoca la Coșbuc. Influență rea ar avea cel mult asupra unor capete ușoare și asupra acelor indivizi, care de sigur și fără pesimismul lui Eminescu, s'ar ferí binișor d'a se expune și ar ocolí pe departe înfruntarea greutăților vieții pământești. Ear omul, care simte

forță în sine, și are iubirea de a munci nu numai pentru binele propriu, ci și pentru cel comun, dă nainte, și profită tocmai de lucrul acela, pe care alții îl socotesc că-i rău și primejdios.

Cât s'a chinuit, sânt vro cinci ani d'atunci, un oarecare „Studiu critic“ dela Blaj, să facă sgomot, spunând într'o carte voluminoasă câte 'n lună și 'n stele despre lucrarea primejdioasă și despre vieța ne-șorocită a poetului pesimist. Criticul fără nume de pe Târnavă, după ce a văzut stele verzi la cetirea versurilor adeseori păgâne, a depărtat dela sine duhul blândețelor, s'a lăsat robit numai de patima răzbunării, și a osândit lucrarea întregă a poetului cu vieța lui toată... Și ce-a folosit?

*

Dar Coșbuc? Cât n'a îndurat în tăcere din partea unor puțin onorabili critici! Dela învinuirile copilărești până la neadevărurile cele mai învederate, toate i s'au spus. Ba că amestecă poezii de acelea, ce nu core-spond cu titlul volumului! Ba că unele subiecte sânt străine de popor! Ba că auto-

rul nici nu cunoaște măcar felul cum se exprimă poporul! Ba, în sfârșit, nici mai mult, nici mai puțin, poetul nostru ieste un haiduc literar de cea mai ordinară specie!...

Auzi dumneata! Apoi vezi bine, c'asa o fi, dacă odată criticii au tipărit negru pe alb...

La urmă, după o tăcere de trei ani, a răspuns poetul o vorbă scurtă acestor critici prăpăstioși ai nației, și li-a zis cam așa la sfârșitul cărții sale: Voi, jandarmi rurali ai literaturii românești, sânteți oameni, care n'asudați nici la deal, nici la vale; cine mai poate să-și prindă mintea cu voi?... Fiindcă însă mă iubiți atât de mult, vouă vă dedic acest volum de poezii! Știu că mă cetiți cu furie, dar și cu atențiune... Și poate veți mai învăța câte ceva și voi...

Volumul dedicat acestor soi de critici iera al Firelor de tort.

A venit apoi Eneida; pe urmă votul academic; și lumea cea neprefăcută a bunilor cetitori s'a bucurat cum de mult nu s'a mai bucurat; prăpăstioșii au ciulit urechile și ce ierau să facă? Au amuțit, cel puțin până la timpuri mai favorabile. —

La apariția „Bibliotecii Noastre“ am rugat poetul, să nu dea uitării pe compatrioții săi din țara aceasta. Și poetul a ascultat. Volumul de față, pus de Coșbuc la dispoziția „Bibliotecii Noastre“, cuprinde *Versuri și Proză*, piese publicate acum pentru întâia oară în volum, afară de trei poezii (Dușmancele, Pe lângă boi și Numai una), care au apărut în „Balade și Idile“. Toate piesele sânt revăzute și îndreptate de poetul însuși. „Biblioteca Noastră“ poate să se mândrească, că cel mai distins dintre poeții români contemporani a autorizat-o să publice acest volum de netăgăduită valoare.

În convingerea că cetitorii români împărtășesc aceste vederi ale noastre și se bucură împreună cu noi, aducem autorului cele mai vii mulțumiri pentru bunăvoința arătată nouă cu atâta dărnicie.

E. HODOȘ.

 VERSURI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ZIUA 'NVIERII

E soare 'n cer și cântec de clopote e 'n sat.
Biserica e plină de cei cari au plecat
Din zori și de cu-noapte, din dealuri și cătune.
Sânt Paștele ! Văzduhul e par-c'o rugăciune,
Și totu-i sărbătoare pe deal și pe câmpii,
Cu flori și cu izvoare, cu glas de ciocârlii :
El, El dă ziii farmec și farmec diminetii,
El morții dă răpaos, dă dragoste vieții !

Dar colo într'o casă la margine de sat
Nevasta nu-și găsisse nici vreme de'mbrăcat,
Nici loc măcar de-astâmpăr în ceasul învierii.
Cu fața pustiiată de viforul durerii
Ea stă 'n genunchi de pază bolnavului culcat
În leagăn. Capu-i veșted îi geme răzimat
De-o dungă răbdătoare, cu mânila sub dânsul.
Ea, vesela de-apururi, abea știu ce-i plânsul

În zilele fetiei, și-un gând o'nsenina
 De când e măritată : că Domnul i va da
 O fată drăgălașă, cu ochii de cicoare
 Ca tată-său, și blândă și veșnic zimbitoare
 Ca mă-sa ! Puișorul ! Oh, bine ce va fi !
 Și va zimbî copila când mă-sa va zimbî,
 Și una o să'ndemne la răs pe ceealaltă.
 O vede mică 'n leagăn, și inima-i tresaltă,
 Și-i crește fata, crește, bujor și ghiocel,
 Și uite cum se 'ncearcă să stee copăcel
 Și bâlbăe și cade, dar râde și se scoală.
 Ce veselă-i când vine să-și pue capu'n poală
 La mamă-sa și'ndrugă cuvinte de-ale ei.
 Și crește ca din apă, n'o vezi înaltă ce-i ?
 Cât masa e de 'naltă, și-ajunge la zăvor
 Și singură-și deschide, când iese 'n foișor.
 O vede 'n gând și râde și tremură nevasta —
 O, Doamne, tu iești mare, și dulce-i viața asta !

Dar a venit copila s'o 'nvețe cum să plângă,
 Să-i frângă rostul vieții și sufletu-i să-i frângă
 Prin sbuciumul durerii; — de două săptămâni
 Copila mării n'are resuflet în plămâni
 De multă izbitură și nopți făr' alinare.
 De geaba-i mai descântă, că leac într'asta n'are,
 Și slujbele-s de geaba și macu'n așternut,
 Și Vinerile mă-sa degeaba le-a ținut.
 Și i-a citit și popa, dar nu i-a fost de samă !
 Sub patru evanghelii a stat sărmana mamă

În brațe cu odorul, sub sfântul pătrahil,
Și tot nu prinde suflet sărmanul iei copil!

E singură. Bărbatu-i e dus la liturghie.
E prea păcat de moarte, ca nimeni să nu fie
Din casă la 'nviere, — și s'ar fi dus și ea,
Dar azi se liniștise copila și durmea.
Cum stă așa pe leagăn cu fruntea pe o dungă,
O 'nvinge oboseala și fierberea 'ndelungă,
Pe 'ncet ea 'nchide ochii: e cald și e frumos
Și 'n geamuri bate cerul cu soare și miros,
Și ea de nedurmire e galbenă și frântă,
Și-i liniște 'n odaie, și clopotele cântă...
Ah, eată cum aleargă de-alungul unui plai
Copila mamei, albă ca îngerii din rai
Și capul mic și vesel pe spate și-l aruncă!
E liniște pe dealuri și cântece pe luncă
Și fetițe 'n haine-albastre, ca cele de 'mpărat,
Se joacă 'n scânteierea văzduhului curat
Pe sus, năluci frumoase cu fulgere încinse.
Copila mamei 'n zarea câmpiilor întinse
Tot face semn să vie și mamă-sa la ea.
Și mama pleacă grabnic și par'că se ducea
Pe sus, plutind pe aripi, și nu putea s'ajungă:
O țint' așa de aproape și-o cale-așa de lungă!
Dar uite-acum! Din vale vin popi, cădelnițând,
Și 'n capetele goale creștinii vin cântând:
Sânt toți bătrâni ca vremea, ear preoții 'nainte
Sânt bătrâni și cântă, dar slabele cuvinte
Abea răsar din gură ș'apoi perdute mor

Prin bărbi tremurătoare ; ear cântecele lor
 Răsună ca din peșteri, fac vuete 'necate
 Ca plângerile toamnei prin frunzele uscate.
 Și mama-și face cruce, s'apropie un pas,
 Dar când zărește mortul rămâne fără glas,
 Copila iei perise, și-o vede că-i aproape :

Ea sare buimăcită și-apucă vrăjmășește
 Copila, o ridică din leagăn, o privește
 În ochi : ei sânt de sticlă și morți ca de pământ
 O ține sus, dar capul copilei cade frânt,
 O scutură puternic, ca'n suflet să-i pătrundă,
 Cum ții de piept pe unul și-l scuturi să-ți
 [răspundă,
 Și-o strânge furtunatic — un urlet a gemut,
 Era durerea mării, căci ei i s'a părut
 C'aude roata morii și roata stă deodată.
 Se uită lung în giuru-i, se 'ntoarce 'nspăi-
 mântată,
 Cu ochii plini de vifor, cu sufletul pătruns
 D'un fulger : par'că vede în cas' aici ascuns
 Dușmanul iei, hainul, ce vine să-i sugrume
 Bărbatul și copila, pe dragii iei din lume.
 „Să nu ne lași, măicuțo!“ îi zice de la piept
 Copila iei cea moartă. „Nu, nu!“ răspunde
 biata,
 „Te apără măicuța, pe tine și pe tata!“
 Și strânge-apoi copila la sufletul iei plâns,
 Că moartă să nu fie, murea de-atâta strâns,
 Și iese cu ea 'n brațe, spre sat apoi s'abate —

Cu ochi așa năpraznici, cu mânilor 'nceștate,
 Aleargă, ține drumul bisericii, și 'n drum
 Se dau creștinii 'n laturi, cruciți, că văd acum
 Ce n'au văzut în viață : văd groaza și păcatul.
 Dar ea aleargă 'ntr'una să-și apere bărbatul,
 Căci iel acolo-i singur, și dacă va sosi
 Dușmanul înainte, ea nu-l va mai găsi.

Cucernici stau creștinii, în pace și iubire,
 Smerit plecând genunchii și limpedea privire,
 Ear clopotele cântă ; — d'odată iei tresar :
 Ea vine, par-că-i vifor, de flacări ochi-i par,
 Năvalnică s'asvârle să-și facă drum cu sila.
 Și spaima face vuet și jalnic tipă mila
 Din tinda 'ndesuită de-o lume de femei.
 S'abat în două laturi creștinii 'n drumul iei,
 Năuci de fără-vestea urgiei care-i bate.

Cu ochi așa năpraznici, cu mânilor 'nceștate
 Pe piept, ca o nălucă visată de-un nebun,
 Desculță, nedurmită, și hainele iei spun
 Că nu ie semn a bine, că-i blestem și pierzare,
 Pedepsă peste dânșii, în ziua asta mare.
 Ea însă-și buimăcită în giurul iei privea,
 Căci își pierduse capul și nu-și mai pricepea
 Cărările ; — în fața bărbatului, pierdută
 Privea într'altă parte, iel mut și dânsa mută.
 Ear când iel zise'n urmă : „E moartă ?“ Ca din
 [drum

Un om grăbit, ea silnic răspunse : „D'apoi cum ?“
 Se 'ntoarse-apoi cu spaimă, izbită ca din mână ;

Ardea de 'ntunecată privirea iei păgână
 Și buzele-i jucară de-un tremur fioros :
 Văzuse cruci și facle și chipul lui Cristos.
 El azi omoară moartea cu veșnica viață,
 E sfânt și e puternic și stă aici de față
 Cu mine și cu tine, că toți sântem ai lui :
 Ear dacă plângi, el tace ; sub pază-i de te pui,
 El tace : și durerea când urlă și te face
 Să rupi pământ cu dinții de mult amar, el tace !
 Și ea, lăsând copila din mână, a ridicat
 Cu vuet pumnii 'n aer : „Da, cât nu l'am rugat !
 „Lui cântec și tămâe, lui rugile și plânsul,
 Lui preoți și biserici și toate pentru dânsul !
 Că zece bani de are un biet de pe cărări,
 In loc să-și iee pâne, îi dă pe lumânări,
 Pe fumuri de tămâe ; — el toate ni le cere
 Și 'n schimb nedă 'ntunerec și foame și durere“ .
 Muriseră creștinii în giur de-acest cuvânt,
 Ear preotul din mână scăpă paharul sfânt,
 Și sta cu ochii 'n ear și galben ca paharul :
 Părea că s'aprinsese de trăznete altarul.
 „Dar cine-l pune oare să fie Dumnezeu ?
 Copilul lui e colo, și-aici copilul meu :
 De-al lui îi pasă numai, de-al altora ce-i pasă ?
 Lăsați-mă ! — E moartă, și uite-i, nu mă lasă !“
 Cu vuet ea s'asvârle, dar zece mâni o țin.
 Ea plânge, tot altarul de hohot ieste plin,
 Ea țipă și scrâșnește și bate din picioare,
 Dar alte zece palme pe gură-i pun zăvoare.
 Așa necată urlă, la Crist cătând mereu ;

„Copilul lui e colo, și-aici copilul meu :
De-al lui îl doare numai —“ și earăș ecurmată
De mânilor 'ngrozite, de multe mâni deodată.
Și mulți se dau în laturi și mulți se 'ngrămădesc,
Ear Cristrămâne singur, căci toți acum privesc
La sbuciumul durerii : de mulți încercuită,
Mâniile slăbiei o fac mai svârcolită,
Și-o clipă, mântuindu-și vorbirea, de sub mâni
Ca fulger se 'ntoarce spre-altar cu ochi păgâni
Și geme ca junghiată : „De-al altora nu-l doare :
Pe-al lui să și-l învie, pe-al meu să mi-l omoare!“

Au scos'o cu puterea. Pe drumu 'ndelungat
O duc acum pe brațe, căci n'a mai încetat
Să țipe 'n svârcolire, lovind pe cei ce-o poartă.
Bărbatul ei în urmă, având copila moartă
La piept, e dus cu gândul și vine 'ncet și trist.—
E soare 'n cer, puternic și mândru, ca un Crist,
E liniște pe dealuri, și ca o rugă sfântă
Trec șoapte prin văzduhuri, ear clopotele cântă.
E ziua veseliei, cu glas de ciocârlii,
Cu zimbete și jocuri și râsuri de copii,
Căci azi învie Domnul, ear Domnuli este mare,
Și nimeni nu cunoaște ascunsa lui cărare !

ANDROMAHE

Eată-i, chiotind în cânturi,
Cupe 'ncununând cu vin ;
Flota cu sprijin de vânturi
Vâjăe sub cer senin —
O, nu fierbi adânc al mării
Și furtuni tu nu stârnești
Ca s'asvârli îndepărtării
Rămășițele grecești ;
Zeus, nu sgudui tu rotundul
Cerului cu foc etern,
Ca să-i vânturi în afundul
Noptii vecinice 'n Infern !

De-am putut scăpa de săbii,
Flacări ne-au încins pe loc ;
Robi ajuns-am pe corăbii,
De-am putut scăpa de foc !

Vai, și de-au scăpat o seamă
 De robie, unde sânt?
 Chinul ăsta cum se cheamă,
 Când de viu ieși în mormânt?
 Rătăcind printre ruine,
 Troja moart'o vor vedea,
 Și le-ar fi cu mult mai bine
 Dacăr fi perit sub ea!

Dar și-atât e mângăiere,
 Cu iubiții tăi să fi
 La un loc și 'ntr'o durere;
 Și e dulce gând să știi
 Că cenușa ta udată
 De vr'un binefăcător
 Va zăcea amestecată
 Vecinic cu cenușa lor!
 Însă noi, pe mări, robite
 Urgisiților Ahei,
 Noi ne ducem risipite
 Prin pământuri fără zei!

Tu mi-ai prevăzut mormântul,
 Tu Casandra, și-ai tăcut?
 Nimeni nu-ți credea cuvântul,
 Însă ieu l-aș fi crezut!
 Și-astăzi n'aș pluti spre Phtia
 Îndurând potop de-ocări
 Noi n'am suferi robia
 Celei mai mișele țări!

Eu prin Skyros, tu'n Micene
 Roab' a regelui să gemi —
 Țara unde cresc Helene
 Și se nasc Neoptolemi !

Plânge tânguita gloată,
 Plâng și ieu privind la ea :
 Ah, din lumea asta toată
 Eu am partea cea mai rea !
 Îl urăsc, și iel, turbatul,
 Nemilos cu mine nu-i :
 Cel ce mi-a ucis bărbatul
 Azi mă are 'n voea lui !
 Și 'ntunerec mă 'mpresoară,
 Măinile pe când îmi frâng,
 Și vedenii 'n jur îmi zboară
 Și 'mprejuru-mi toate plâng !

Plâng lopoțile și plânge
 Marea cu murmur amar —
 Eată-l, gol și plin de sânge,
 Hector, și-i târât de car.
 Risipită 'n vânt viața
 Strop de strop din iel s'a stors,
 Și, murind strivit, cu fața
 Bietul e spre Troja 'ntors.
 De fiori încremenește
 Largul apelor adânci,
 Și de vaet lung vuesește
 Golul mucedelor stânci !

Și mă'ntorc... și mi s'arată
Sângele 'mproșcat pe zid,
Și gemând cutremurată
Lumea ochilor mi-o 'nchid.
Nici o milă n'au mișeii!
De-un copil nepriceput
Tremurau pierduți Aheii
Și-Agamemnon s'a temut.
O, și sânt viteji! Și tată
Au pe Foebus; și te mint,
Și tu nu-i stârpești odată,
Mândre Zeu cu arc de-argint!

Ear prin noapte, când pe puntea
Tigrului, ieu de dureri
Îmi proptesc de funii fruntea,
Vine 'ncet printre străjeri
Hector aducând de mână
Pe copil, frumos și blând;
Glasul apelor ne'ngână,
Pânzele vuesc gemând:
Și pe când la piept ne strângem;
Plânge tată și copil,
Și tustrei prin noapte plângem —
Evoe 'n Infern, Ahil!

O, Dolopi, și v'amăgește
Gândul că, râzând de sorți
Azi prin mine se 'njosește
Cel mai nobil dintre morți!

Că din cercul nemuririi
 Smuls ieși-va, voi păgâni,
 Cel-ce v'asvârli peririi
 Pe la Xantus, ca pe câni?
 Și tu crezi că-i trecătoare
 Jalea mea pe care-o gem?
 Că mă vei călca 'n picioare
 Barbare Neoptolem?

Blestămată fie țara
 Care v'a născut pe toți!
 Ura lumilor și-ocara
 Moșteniți-o la nepoți!
 Ear pe tine 'n rând cu orbii
 Foamea poarte-te prin uși,
 De pe câmpi adune-ți corbii
 Oasele 'n scârbos culcuș;
 Și murind, de-i vrea cu mâna
 Să-ți aduni pe-obraz nisip,
 Să se svârcole țărâna
 Îngrozită de-al tău chip!

Și 'n tesalicele maluri
 Râuri milostive sânt,
 Ca 'n rostogolite valuri
 Să dea omului mormânt!
 Și greceasca spadă scurmă
 Pieptul ca și orce fier,
 Curge și pe-a dânsei urmă
 Sângele din cei ce pier.

Și-ori și 'n care țări silită
Să trăesc, se va afla
Vr'un pământ care să 'nghiță
Hectore, pe-aleasa ta!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LEGENDĂ

A fost un tinăr împărat —
De la mișei a smuls averea
Ș'a smuls de la tirani puterea
Și mulți nebuni a spânzurat.

Dar patru inși vorbind în șoapte
L'au dus în giulgiuri învălit
Și 'n codru cel mai tăinuit
L'au îngropat târziu în noapte.

Cei tari au zis: „A fost mișel!
Ne-a prigonit prea multă vreme“.
Ear popii fulgerau blăsteme
În cei ce mai vorbeau de iel.

Nici voie să-și cernească portul,
Nici drept să-l plângă n'au avut
Și nici odată n'au știut
În ce pământ le doarme mortul.

Și nu vor ști! Căci groapa lui
În blăstemat pământ s'ascunde
Nici soare-acolo nu pătrunde,
Nici plângerile nimărui.

Jurat-a Iadul să 'ngrațiească
Cu nopți de veci acest mormânt;
Ear brazii tac, că nici un vânt
Nu-i elatină ca să vorbească.

Dar noaptea 'n zare une-ori
Când e furtună 'n depărtare
La margini de-orient răsare
Un fulger alb, târziu spre zori,
Și 'ntr'una spre păduri arată
Și scapără din ochi mereu,
E, par'c'arată Dumnezeu
Spre groapa cea de veci uitată.

Ear într'o noapte va lovî —
Și spintecată de lumină
Fugi-va noaptea cea haină,
Și brazii 'n flacări or vorbî:
Și-atunci, cu fulgerul tovarăș,
Ieși-va mortul împărat,
Și 'n Iadul lor, de-unde-au plecat
Ș'or prăbuși tiranii earăș.

C Â N T E C

Zice Vodă : „Ear la greu !
Dragii moșului, în țară
Vin păgânii foc și pară,
Dar cum vin s'or duce eară,
Procleții lui Dumnezeu !
De vom prinde 'n țară Turcii,
Să le dăm, și voi și eu,
Cinstea furcii !“

Zice Vodă : „Bateți voi
Marginea, că ie mai bine ;
Ce-i la mijloc, las' pe mine !
Cu iei numai dracul ține,
Dar Hristos ie 'n rând cu noi !
Haid, să le stârpim răsadul,
Că ie plin de marțafoi
Țarigradul.“

Vodă 'n sârg a și purces
Și-a plecat cu oastea 'n fugă.
Uite, Turcii lasă rugă,
Lasă tot și-o rup la fugă,
Nu mai știu ce-i deal, ce-i șes.
Care-o fi scăpat din gloată,
Nu și-a mai venit în ori
Viața toată.

Zice Vodă : „Sănătoși,
Dragii moșului, cu bine !
Roat' acum pe lângă mine,
Naiu 'n mâni, și cupe pline,
Pe-obiceiul din strămoși.
Cu voinicii-mi place traiul,
Ori îi văd cu spada 'n mâni
Ori cu naiul“.

Zice Vodă : „După vremi,
Mulți păgâni am dat de zmintă !
Să-i mai judeci când s'alintă, —
Când iești bun și ai o flintă,
Nici de dracul nu te temi.
Turcii-s mulți, de-opresc cu palma
Prutul tot, dar când ne văd
Fug de-avalma“.

Și-acum fiul lui Bogdan
Din brâu spada și-o desleagă,

Și-a plecat cu oastea 'ntreagă
Loc de sfânt locaș s'aleagă,
Căci așa știa Ștefan :
Unde-i loc să sapi morminte
De păgâni, ie loc să 'nalți
Case sfinte.

LORDUL JOHN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se zvonise prin ziare,
Că 'n Irlanda ie 'ntrun sat
Un bărbat grozav de tare.
Lordul John prinzând de veste
Cine ie și de-unde ieste,
Pleacă repede călare
Să găsească pe bărbat.

Ca mulți lorzi de viță veche
Din întunecatul Nord
Lordul John ie 'ntro ureche :
Flueră pe drum și cântă.
Și ie cel dintâi la trântă,
Și-i voinic fără pereche
Și ie cel mai tare lord.

A găsit în urmă satul ;
 Pe țăran iel l-a găsit
 Ocupat cu măturatul
 Curtii. Și cu vorbe scurte
 Întră lordul John în curte
 Și descalecă de grabă
 Făr' a zice „bun sosit“.

Ș' apoi gata de luptare :
 „Tu iești Willy Spuker?“ — „Ieu“.
 „Spun că iești grozav de tare,
 De ți-a mers cuvânt prin lume,
 Ieu din Londra vin anume,
 Să ne punem la încercare.
 Trântă deci cu tine vreu !“

Willy Spuker se crucește,
 Și 'n orbite ochii-i ard.
 Leneș târnul și-l proptește ;
 Scuipă 'n palme și se 'ntinde
 Și pe lord de brâu îl prinde,
 Sus odată-l răsuțește
 Și-l asvârle peste gard.

„O să stau acum cu tine
 Să mă lupt . . . Mai vrei ceva ?
 Spune, ce mai vrei cu mine?“

Lordul John, privind cu jale
Și ținându-se de șale :
„Să-mi asvârli te rog, creștine,
Și cel cal, să pot pleca !“

SONET

Se zice si s'a zis că-i un secret
Al artei, să compui macame-arabe,
Să știi să faci o odă unei babe
Și, fără fond, să faci un bun sonet.

Deci vreau cu orice preț să fiu poet —
N'am fond, precum vedeți, și versuri slabe,
Și'njur și număr tropotind silabe
Și șterg mereu și șterg și merge 'ncet.

Opt versuri le-am făcut! așa cu gluma,
Dar stante pede eată mai un vers,
O, de-aș găsi acum o rimă 'n **uma**;

Dar haid! și fără rimă văd c'a mers.
Ieu sute de sonete-ți fac d'acuma!
Arhangeli, trimbițați prin univers.

DE PE DEAL

Ie capul iei, și pieptul iei —
O vâd Library Cluj acum întreagă
O strig pe nume și-i vorbesc,
Dar ea să mă 'nțeleagă?

Cu pieptul plin și des bătând,
Cu fața 'mbujorată,
A răsărit dintr'un tufiș
Și râde-acum mirată.

„Tu iești pe-aici? Io te-am crezut
Cu oile prin vale!
De-aș fi știut, că iești în deal,
Mergeam pe altă cale!“

Suptire 'n trup și blândă 'n grai,
Și 'n port așa isteată,

Pe urma iei în fapt de-amurg
Dau zori de demineată.

De-aș fi știut că n'a venit
Anume pentru mine,
Io n'aș mai fi vorbit cu ea !
Dar știu și aceasta bine,

Că m'a cătat de mult prin văi
Pierdută-așa cu gândul ;
Și dacă nu m'ar fi găsit,
Umblat-ar fi de-arândul

Intreaga zi din deal în deal
Ca cerbul după apă —
Cu greu te scapi de-un lucru drag,
Și prost ie cine-l scapă !

DUȘMANCELE

Las' ochii, mamă, las' să plângă !
Tu 'n leagăn tot cu mâna stângă
Mi-ai dat să sug, de-aceea sânt
Nătângă !

Dar n'am pus doară jurământ,
Să merg neplânsă în mormânt !

Nu plâng, că mi-i de Leana teamă ;
De ciudă plâng io numai, mamă,
Cuvintele iei nu le iau

In seamă ;
Dar mi-i rușine, și mi-i greu,
Că scoală satu 'n capu meu.

Ea duce sfat din casă 'n casă,
Că n'am broboade de mătăasă,

N'am șorț cu flori — și dacă n'am
Ce-i pasă?

Nu merg să-i cer și nu-i ceream
Și nu-mi va cere neam de neam.

Stă 'n drum de vorbă cu vecine
Și bate 'n pumni: „Să mor îmi vine,
Auzi tu! Să se prindă ea
Cu mine!

Știi, ieri la moară ce spunea?
Că-s proastă foc, și gură-rea!

„Ș'auzi! fi umblă 'n cap, tu soră,
S'ajungă ea Lucsandei noră!
O, meargă-i numele! N'o vezi
La horă?

Cu șorțul rupt, să nu-l visezi,
Că-i din strămoși! Ce zic să crezi!

„Nu l-aș purta nici de poruncă!
Ce poartă ea, alt om aruncă.
C'un rând de haine-o văd mergând
La muncă,

La joc și hori acelaș rând,
Îl poartă 'ntr'una, și de când!

„Lucsanda-i doară preuteasă,
Ea-și cată noră mai aleasă
S'ò ducă 'n bunuri și 'n duium
Acasă.

Ea n'a ajuns ori cum și cum
Să-și strângă nora de pe drum.

„Să-și iee noră pe-o Satană?
Că ie săracă și golană;
De ce nu vine, ca să-i dau
Pomană?

Nu-i casa lor, în care stau,
Și 'n casă nici cenușă n'au!“

Auzi tu, mamă, câte-mi spune?
Și umblă 'n sat să mai adune.
Și câte porecliri pe-ascuns

Imi pune.

De-aș sta să-i dau și io răspuns,
La câte legi am fi ajuns!

Ea-mi sare 'n drum, că doară-doară
M'apuc să-i spui o vorbă 'n poară,
Și dacă tac, îi vin călduri
Să moară.

Să vezi tu, mamă, 'njurături!
Că ea cu mă-sa-s zece guri.

Cu gura mă-sa bate-o gloată,
Și-i de otravă Leana toată —
Mi-ar pune capul sub picior
Să poată.

Dar lor pe plac io n'am să mor,
Că n'am ajuns la mila lor.

De foame nu dau popii ortul !
 Io earna singură-mi Țes tortul,
 Si umblu și io cum socot

Că-i portul.

De n'am mătăsure, am ce pot,
 Nici bun prea-prea, nici rău de tot.

Mă prind cu ea? Cel sfânt s'o bată !
 Dar cum mă prind? Ea-i bogată,
 Ce haine mi-am facut ca ea

Vreodată?

La joc mă poți ori când vedea
 Cu fetele de sama mea.

Ori am vorbit cu dânsa glume?
 O fac de răs și-i scot io nume?
 Ori ies, gătită 'n ciuda iei,

În lume?

Îi știu io focul — ochii mei !
 Lisandru ie, că alta ce-i?

Dar ce? Îl Țiu legat de mine?
 Îl trag de mânecă? Ba bine !
 Iel vine-așa de dragul lui

Când vine.

Io nu pot ușa să i-o 'ncui,
 De stă prea mult, io cum să-i spui?

Sânt io la urmă vinovată,
 Că Leana umblă ca turbată,

Să-l vadă 'n casa lor întrând

Odată?

Și dacă lui nu-i dă prin gând,
Ea blastemă de nu-și dă rând.

Dar poate da ea bobi cu sâta!

O ferbe ciuda pe urâta,

Că-s mai frumoasă decât ea

Ș'atâta!

Să aibă Leana 'n frunte-o stea,

Nu-i partea iei ce-i partea mea.

Că boii-s buni, bine-i bogată,

Dar dacă pui flăcăi odată

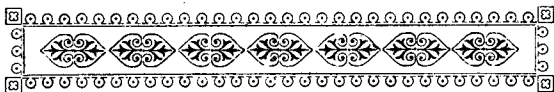
S'aleagă dâșii, cum biv socot

O fată:

Bogata-și pupă boii 'n bot,

Îmbătrânind cu boi cu tot!

PE LĂNGĂ BOI

Pocnind din bici pe lângă boi,
În zori de zi iel a trecut
 Cu plugul pela noi.
Și de pe bici l-am cunoscut,
Și cum țeseam nici n'am știut
Cum am sărit și m'am sbătut
 Să ies dela război.

S'atâta tort mi-am încâlcit,
Și 'n graba mare-am spart un geam,
 Știu io ce mi-a venit?
Am cap, dar par' că nu-l mai am —
Ce-aveam să-i spui? — Nimic n'aveam,
Dar iera 'n zori, și io voiam
 Să 'ntreb cum a durmit.

Și vez așa-i iel, nu știu cum !
 M'a prins de braț și m'a cuprins
 Să mă sărute 'n drum.
 Dar io din brațe-i m'am desprins
 Și l-am certat și l-am împins —
 Dar n'am făcut cu din-adins,
 Și rău ce-mi pare-acum.

O, nu mi-i, că mi-am sângerat
 La prag piciorul într'un cui,
 Dar mi-i, că ie păcat !
 Om bun ca dânsul nimeni nu-i,
 Și pentr'o vorbă rea ce-i spui
 Iel toată ziulica lui

BCU Cluj Muncește supărat, Cluj

NUMAI UNA!

Pe umeri pletele-i curg râu —
Mlădie ca un spic de grâu,
Cu șorțul negru prins în brâu
 Atât îmi ie de dragă.
Și când o văd, îngălbinesc ;
Și când n'o văd, mă 'mbolnăvesc,
Ėar când merg alții de-o pețesc,
 Vin popi de mă desleagă.

La vorbă 'n drum trei ceasuri trec —
Ea pleacă, io mă fac că plec,
Dar stau în drum și o petrec
 Cu ochii cât ie zarea.
Așa cum ie săracă ea,
Aș vrea s'o iau ! Atât aș vrea !
Dar oameni răi din lumea rea
 Îmi tot închid cărarea.

Și câte vorbe-mi aud ieu !
Toți frații mă vorbesc de rău,
Și tata-i supărat mereu,
 Ear mama la icoane
Mătanii bate, ține post ;
Mă blastemă : „De n'ai fi fost !
Iești un pustiu ! Ți-i capul prost,
 Și-ți faci de cap, Ioane !“

Îmi fac de cap ? Dar las' să-mi fac !
Cu traiul io am să mă 'mpac,
Și io am să trăesc sărac,
 Muncind bătut de rele !
La frați io nu cer ajutor,
Că n'am ajuns la mila lor
Și fac ce vreau ! Și n'am să mor
 De grija sortii mele !

Mă 'ngroapă frații mei de viu !
Legat de dânsa, io să știu,
Că am urâtei drag să-i fiu ?
 Să pot, ce nu se poate ?
Dar cu pământul ce să faci ?
Nevasta dacă nu ți-o placi,
 Le dai în trăznet toate !

Ori ieste om de sila cui
Să-mi placă tot ce-i place lui ?
Așa om nici Vlădica nu-i
 Și nu-i nici împăratul !

Să-mi cânte lumea câte vrea !
Mi-i dragă una și-i a mea :
Decât să mă desbar de ea,
Mai bine-aprind tot satul !

BCU Cluj / Central Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROZĂ

George Cosbuc

VORBA ȂLUIA

— ZICĂTORI EXPLICATE —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. Nici în clin nici în mânec

Aproape toți rostim rău această zicătoare din mânec făcând mânecă. De oarece clinul ie o parte a hainei — îndoiturile sau aripile de dindărăt ale sucmanului ori ale anteriorului — a fost ușor să amestecăm noțiunile mânec și mânecă, crezând că dacă vorbim de clin ie natural să vorbim și de mânecă. Dar zicătoarea n'are a face nimic nici cu clinul hainei, nici cu mânecile iei.

Clin ie vorbă veche, de origine slavonă și însemnează „povârniș“. Corespunde pe deplin neologismului „pantă“. Țăranul vorbește de „clinul dealului“, de „clinul apei“, etc. Orce drum din deal în vale ie clin. — Mâ nec ie vorbă latinească și însemnează „a te scula de cu noapte ca să pleci la drum“. Vorba aceasta începe să dispară ; ni se păstrează încă în proverbiile „cine mănecă, nu întunecă“. „Mâ necatul de dimineată și însuratul de vreme nimănui nu strică“ și în locuțiunea „pe mănecate“. Drumul țăranului ie pe dealuri, iel mănecă deci ca să urce dealul și să scoboare earăș în vale până nu întunecă, până nu-l apucă noaptea. Prin asociație de idei, a măneca ie sinonim cu a urca dealul. Mâ nec ie drumul la deal. În Bănat se numește orce suisș pe deal „mâ necul dealului“.

Deci zicătoarea are înțelesul : „n'am cu iel de-a face nici pe drum la deal, nici pe drum la vale“. Explicarea zicătoarei ie asta: Când drumul la deal (mâ necul) ie greu și boii nu pot urni carul, țărani înjugă patru și șase boi, dela alte care, și

scot așă pe rând carele în deal. La vale (la clin) îș împrumută lanțurile, ca să împiedece roțile. Țăranul, fie cât de străin, când vede pe alt țăran că nu-și poate scoate carul în deal, îș desprinde boii și-l ajută. Un om care îl dușmănește, ori un târgoveț trece pe lângă țăran și-l lasă neajutorat în drum. Cu aceștia țăranul „n'are nici în clin nici în mănec“, sânt oameni care nu fac cauză comună cu iel: nu și-au prins nici odată boii la un jug, nici la deal, nici la vale.

2. La botul calului

Sânt frumoase zicătorile Românului, când făcând aluziuni la temperamentul sau apucăturile unui om, vorbește de calul lui. Îngâmfatul „vorbește de pe cal“, omul sigur „vorbește din șea“, istețul „bate șeaua să priceapă eapa“, prostul „umblă să facă ușor calului“ ¹⁾, cel conștiu de sine „știe cum să-și

¹⁾ Povestea-Vorbei: Un țăran prost mergea călare ducând pe umeri niște desagi grei. Altul îl întreabă: „Iești prost, mă? de ce duci desagii în spate și nu-i pui pe șea!“ Căla răspunse: „De! nu sânt io calului destulă greutate, să-l mai încarc și cu desagii? Las, să duc io desagii, ca să-i fie mai ușor calului!“

joace calul“, ear nevoeașul „a ajuns din cal măgar.“

„La botul calului“ ie un tablou idilic. „A cinsti la botul calului“ însemnează a bea cel din urmă păhar. Țăranul „s'a cinstit“ destul cu finii și cu cumetrii, ie gata de plecare, dar înainte de a încăleca, ținându-și calul de frâu, ie silit să mai bea un păhar, cel din urmă „la botul calului“. „A bea la roată“ cu înțelesul de „a fi beut destul, a fi beat“ are aceeaș origine: Înainte de a se sui în căruță, stând gata să pue piciorul pe butucul roții ca să se avênte, iel mai bea un păhar. Am auzit și „a bea la toartă“, dar nu înțeleg expresiunea. Poate „toartă“ să fie născut din „roată“, ori poate are o explicare: nu știu.

3. Cu cățel cu purcel

„A plecat cu cățel, cu purcel“ însemnează: a plecat cu tot ce-a avut, cu toată casa, pentru totdeauna sau pentru câtă-va vreme. Deci are și înțelesul: a te muta, a-ți schimba locuința.

Cățelul și purcelul nu sânt lucrurile cele mai de căpetenie la o gospodărie, ca să ajungă prin importanța lor proverbiale, nici nu sânt așa de nebăgate în seamă, încât să exprime noțiunea infimității, ca „firul de păr“ și „firul de ață“. Se aude în popor și altă zicătoare: „a plecat cu vătrai și cu cociorvă“. Asta o înțelegi mai lezne: vătraiul și cociorva sânt lucrurile cele mai ieftine și mai ușor de găsit. Când ai plecat luând și pe aceste, ai plecat luând tot „până și cuiul din părete.“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tabloul cu cățelul și purcelul ie luat din viața nomadă a Țiganilor de lae. Țigani au o deosebită dragoste să crească purcei, ear câte un câne își țin, rogu-te, să le păzească tabera. Purcelul și cățelul sânt toată averea acestor Țigani: când se scoală satul asupra lor, ori îi urmăresc autoritățile, Țigani o rup la fugă lăsându-și, la primejdie, și căruțele și nevestele și copiii, dar cățelul și purcelul nici odată. Știu Țigani, că numai aceste două dobitoace i le-ar lua Românul, purcelul că-i frate cu slănina, ear cățelul că-i bun și iel la casa omului. Dar cu că-

ruțele hodorogite și pline de zdrențe și cu dărloagele de cai, ce să facă Românul? Prin sate vezi trecând căruțele Țiganilor încet și rânduite; copiii „învăscuți, cum din mame-au fost născuți“ alergând pe marginea drumului, ear dinapoia căruțelor fără excepție legați de câte o sfoară vine încet cățelul melancolic și purcelul flegmatic.

Felul de-a trăi și de-a gândi al Țiganului a dat Românului cea mai bogată materie de satiră și glumă. Proverbial a ajuns Țiganul în zicătorile: „Și-a mâncat omenia ca Țiganul biserica“, „s'a obișnuit cu răul, ca Țiganul cu schinteile“, „s'a înecat la mal ca Țiganul“.

4. Lasă-l în moarea lui

„Nu-i cunoști tu moarea lui“, sau cum zice falș Creangă „n'ai băut din moarea lui“, și tot așa de falș Ispirescu: „nu i-ai mâncat moarea“ însemnează: nu-i cunoști firea și năravurile. Când lași pe om să facă ce știe, cum îl taie capul și-l trage ața, se zice că-l lași în moarea lui. Acelaș înțeles: a-l lăsa în apele lui, în banii lui, în boii lui.

Cuvântul *moare* ie latinescul *morem* (obicei, nărav; la Cicero, „o tempora, o mores!“) și nu se mai întrebuintează în limbă de cât în zicătoarea aceasta.

În Ardeal s'aude des „sânt mâncat de moarea lui“, o vorbă aproape stereotipă a femeilor care se plâng de traiul rău cu bărbații, ori a slugilor care se plâng de stăpâni. Expresia „a fi mâncat de moarea cuiva“ ie croită după felul metaforelor: „sânt mâncat de necazuri, mâncat de griji, mâncat de rele“ etc. Confuzia zicătorii a produs-o omonimul *moare*. Cuvântul *moare* (cu înțelesul *zeamă de varză*) a circulat mai des decât *moare* cu înțelesul de *nărav*, astfel noțiunea din urmă a omonimului a început să dispară, mai ales că vorba iera strimtorată și de sinonimele sale (*nărav* și *obicei*). De aici se explică de ce zicem „nu i-am beut moarea“: credem că vorbim de *zeamă de varză*. O adevărată curiozitate ie confuzia cu a „mânca moarea cuiva“. Românul a zis „m'a mâncat moarea lui Nicolae“, câtă vreme iera conștiu că *moarea* însemnează *obicei*; perzând însă această

conștiință, n'a mai înțeles zicătoarea. A rămas zăpăcit. Cum adecă? Moarea mă mănâncă pe mine, nu ieu mănânc moarea? A cătat deci să schimbe vorba, să-i dea înțeles logic, și-a zis: „am mâncat moarea lui Nicolae“.

De altfel și la Creangă și la Ispirescu se găsește zicătoarea corect redată în câte-va locuri.

5. Opt cu a brânzei

„Du-te opt cu a brânzei“ ie o înjurătură: du-te unde vrei, că puțin îmi pasă, du-te măcar la dracul. Cu acelaș înțeles: du-te pe unde și-a spart dracul opincile și pe unde și-a înțercat copiii, du-te unde și-a dus mutul eapa și surdul roata și să te întorci când te-oi dorî ieu!

În povești se zice des: „și s'a dus câte zile-s într'un an“. În colinda plugușorului:

Și s'a dus nenea Trojan
Câte zile într'un an,

ear în vorbirea zilnică auzi zicându-se: s'a dus câte zile 'n postul mare, sau: cât ține

postul mare. Zicătoarea „opt cu a brânzei“ spune tot acelaș lucru. Postul-mare ține șapte săptămâni. Întâia săptămână înainte de postul cel mare — ie numită săptămâna brânzei, căci în această săptămână nu-i oprită brânza. Prin urmare, zicătoarea spune: du-te șapte săptămâni ale postului și opt cu săptămâna brânzei. Adaosul „și nouă cu a ouălor“, cum s'aude prin Muntenia, ie falș. Poporul din alte părți nu cunoaște această întregire fără rost, căci o săptămână numită a ouălor nu există. Chear dacă pe unde-va s'ar numi așa vr'o săptămână, ea n'ar fi a noua înainte Paștilor, ci tocmai a Paștilor, căci atunci se fac ouă roșii. Dar săptămâna Paștilor pretutindeni ie numită „luminată“. Adaosul s'a născut, se vede, numai din pricina asonanței.

6. l-a suflat în borș

Înțelesul: a supăra pe cine-va, a-l lua pe dinainte, a-i face în ciudă, a-i lăsa cu buzele umflate.

Am cetit unde-va — nu-mi mai aduc aminte unde — că zicătoarea se explica

așa: ieu am o mâncare mai bună, tu ai borș; ieu nici nu mă uit la borșul tău, îl desprețuesc și suflu în iel.

Explicarea ie cu totul tot neadevărată. Ie departe griva de iepure. Originea zicătoarei trebuie căutată în credințele și obiceiurile țaranului.

Mai întâi să lămurim o credință. „A sufla“ în zicătoarea noastră are înțeles propriu: a sufla în borș, cum suflă în foc ori în mâncarea fierbinte. „Suflarea“ omului ie o putere farmecătoare, căci „sufletul omului ie dela dracul“ (suflet în înțeles fizic, aerul respirat). Dumnezeu are *duh* care învie și susține, omul are *suflet* care vrăjește și distruge, ear animalele au *bleasc*: duhul ie spirit imaterial, sufletul ie și spirit și materie, ear bleascul ie numai materie (aer). Duplicitatea sufletului omenesc „a făcut-o dracul în ciuda lui Dumnezeu“, și ie de înțeles mirarea Satirului din poveste, care nu vrea să facă tovărășie cu omul și se sperie când vede că dintr'aceeaș gură omul suflă și fierbinte, ca să-și încălzească mânilor, și rece, ca să-și răcorească ciorba. „A sufla

peste voinici“ însemnează a-i răpune, de aceea, în povești dau vrăjitoarele povețe celor ce vreau să facă vr'un rău vitejilor. „Unge-l cu unsoarea asta pe la gene și suflă-i de trei ori peste ochi, că va adormi buștean“. Baba, care se teme de câinii na-vede, n'aude na-greul-pământului, dă voinicului trei fire și-l roagă să sufle peste iele; puterea cânilor a fost vrăjită și de geaba-i sumuță stăpânul, căci iei nu se mișcă din loc. De obicei voinicii adorm când ie primejdia mai mare, căci „suflă peste iei“ un vânt trimis de zmei, sau zmeii însiși sânt vântul. Și caii au această putere — dar numai cei năzdrăvani: pe o nare suflă foc să infierbinte baea feciorului de împărat, pe cealaltă suflă crivăț ca să răcorească baea Ilenii Cosinzenii.

Noi, târgoveții, suflăm în apă, în vin, în bere, ori ca să depărtăm praful de pe suprafața lichidului, ori numai așa. Țăranul însă, ferească Dumnezeu. Iel varsă câte-va picături „de sufletul morților“, ca să depărteze praful de pe suprafața lichidului, în joc sau de distracție nu suflă nici odată. Băr-

bații sânt mai „abusivi“, ear cei ce au a face cu orășenii suflă și în vin și în apă, ca și în bere, ca să depărteze spuma. Femeile se țin însă ca orbul de gard de această credință, și foarte des întâlnești țărance care nu vreau să sufle nici măcar în lumina ca s'o stingă.

Când țăranca pune borș, iese în curte ori în stradă și trage de ureche ori de cap pe cel dintâi creștin, ca să se înăcrească borșul, cum s'a înăcrit omul de supărat, că-l tragi de ureche și zice „Acruty borșul!“ zice ea. „Acruty să-ți fie!“ zice răsând cel tras de ureche, dacă ie om al casei sau un prietin. „Ba fie-ți al dracului borșul!“ zice supărat altul. Acesta, tocmai fiind-că înjură, ie „omul borșului“, căci țăranca l-a „înăcrit“, așa cum ar vrea să-i fie borșul. Dacă cel tras de cap ie om de-al casei sau o vecină, ori o cumătră, începe să fugă spre casă, țăranca după iel, și dau năvală 'n odae pe întrecute. Vorba ie: cine ajunge mai întâi să sufle în borș. Dacă suflă stăpâna casei mai întâi, o să mănânce borșul în pace; dacă nu, are să i se întâmple cine știe ce supărare pe

vremea cȃt va ținea borșul. Și de obicei îi vine vr'o supȃrare — cȃci iele vin multe — dar nu din pricina suflȃrii 'n borș. Țȃranul crede așȃ. „Și cumȃtra asta a noastrȃ vine pe la noi numai ca sȃ ne sufle 'n borș“, adicȃ sȃ ne prevesteascȃ rele.

7. Pe de-asupra ca fuiorul popii

Înțelesul zicȃtorii „pe de-asupra ca fuiorul popii“ ieste : a face un lucru de prisos, a da ceva fȃrȃ nici un scop.

Zicȃtoarea face aluziune la fuiorul pe care-l dau creștinii pe la Boboteazȃ popii. În orașe popii „boteazȃ“ creștinii pe fiecare lunȃ odatȃ; la sate numai odatȃ pe an, la Boboteazȃ. Orȃșenii dau popilor bani, sȃtenii însȃ — dupȃ obiceiul locului — ori bani și grȃu, ori grȃu și miere, ori vin și pȃne, ori toate de-odatȃ. Mai rar dau și cȃte un fuior.

La Greci și la Romani exista credința, cȃ morții au nevoie de un ban și de-o lumȃnare : cu banul sȃ plȃteascȃ trecerea peste rȃul Stix, ear cu lumȃnarea sȃ-și lumineze cȃrȃrile prin Infern. Aceastȃ credințȃ

a influențat și asupra creștinizmului: lumânarea mortului a fost primită ca o quasi-dogmă în biserica lui Hristos; banul de trecere peste râul Infernului a rămas ca o credință a poporului.

Preoții creștini au mers mai departe. Iei au spus, că morții n'au trebuință numai de ban și de lumânare, ci și de mâncare, de beutură și de îmbrăcăminte. De aceea iei au cerut creștinilor grâu, vin și fuior — pentru că tot ce se dă popilor, se dă de sufletul morților, adică pentru nevoile sufletelor de pe ceea-lume. Bazată ie această pretenție a popilor pe vers 35—36, Cap XXV din evangelistul Matei: „flămând am fost, și m'ați săturat“ (grâul), „setos am fost, și m'ați adăpat“ (vinul), „gol am fost, și m'ați îmbrăcat“ (fuiorul), „străin am fost, și mi-ați arătat calea“ (lumânarea), „în temniță am fost, și ați venit cătră mine“.

Astfel și grâul, și vinul, și fuiorul, și lumânarea au o origine biblică; numai banul nu-și poate dovedi originea biblică, de cât poate prin semistihul din urmă: „și ați venit cătră mine“, căci se știe că banii

cam vin cătră popi. Explicarea banului, precum am spus, trebuie căutată în mitologia greco-romană. Mierea care se dă popilor, a întrat în stol prin uzurpare de drept: ar trebui să dăm popilor ceară de făcut lum nare, dar popii au găsit că ie mai bună mierea decât ceara.

Până aici sînt toate lămurite. Dar acum ie întrebarea: de ce tocmai fuiorul ie lucrul de prisos, ie „pe de-asupra“? De ce n'ar fi gr ul, ori banul, ori mierea pe de-asupra?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Explicarea — cred ieu — trebuie căutată în credin ele bogomilice. D. Hasdeu a dovedit cu mai multe dovezi în „Cuvinte din b tr ni“, că eresul bogomilic a st p nit multă vreme între Români  i a avut foarte mulți închinători.  nsu i Petru Rare  iera bogomil.

Prorocul sectei bogomilice iera apostolul Paul; toate vorbele lui din Epistole se interpretau ad litteram. După vorbele lui Paul, morții au trebuin a pe ceea lume de hrană  i de lumină, nu spune însă nic iri că au trebuin a  i de îmbrăcăminte. Bogomilii ce-

reau desființarea hainelor chear și în viața pământească; unii dintre preoții lor făceau mare propagandă, ca oamenii să umble goi: „Gol m'am născut și gol voi merge pe cea lume“, zice biblia. Prin urmare morții umblă goi, ear Paul întărește aceasta credință, nu vorbind despre ea, ci tăcând.

Acum dacă morții n'au trebuință de haine, pentru ce să dea popilor fuiorul? Căci nu popilor dai fuiorul, ci morților. Secta bogomilică a înțeles de ce dai popii vin și grâu — (mai ales că acesteia ierau tot-o-dată și simbolul trupului și al sângelui lui Hristos —, a înțeles de ce le dai ceară și bani, însă n'a putut înțelege și n'a voit să înțeleagă : de ce le dai fuiorul. Fiind-că obiceiul dării fuiorului iera o datorie la ceilalți creștini, secta bogomilică vedea într'acest obicei un lucru de prisos, pentru iei într'adevăr fuiorul popii iera pe de-asupra.

În resumat, părerea mea ieste, că această zicătoare ie de origine curat bogomilică, și ea ie o mărturisire mai mult a existenței bogomilizmului între Români.

8. Burtă de popă

Potrivită vorbă! Adevăratul egoist și epicurean are de obicei burtă de popă. Iel trăește numai ca să mănânce și să omoare vremea lui Dumnezeu, ear de alții habar n'are: iel închină, iel bea, căci milă i-o fi fiind de alții, dar de iel i se rupe inima.

Nemții au zicătoarea: „a trăi ca Dumnezeu în Francia“, voind să arate că un cutare ori cutare trăește numai pentru sine, mănâncă și bea cât opt și duce lume albă din munca altora, acesta ie omul numit „burtă-verde“. Adevărat, în Francia (dar toți popii catolici de ori și unde) au lefuri de la stat, nu muncesc nimic și sânt rotunzi de grijă multă, căci de familie n'au să îngrijască, ear creștinii au să se facă luntre și punte, ca traista popii să fie totdeauna cu grăunțe.

Popii tuturor religiilor, câte au existat și există, au trăit cu puțină muncă și cu mult belșug. Vorba noastră „burtă de popă“ iera cunoscută și Latinilor: într'o comedie latină se vorbește de „Popa Venter“, tradus :

„popa burtă“. Se vede că și Romanii luaseră pe popa ca model de om care trăește bine și numai pentru iel. Ieu nu susțin, că vorba noastră ie moștenită dela Romani — deși poate să fie, — io cred că noi am creat-o, cum am creat și altele despre popă.

Popii din veacurile trecute — cu deosebire călugării, niște pârliti de grecotei — ierau oameni peste măsură ipocriți. Bizantizmul ie exprimat de poporul nostru în clasica zicătoare : „mănâncă sfinți și scuipe draci“. Popii, care de obicei ierau „în gură cu Dumnezeu și la inimă cu dracul“, una spuneau și alta făceau, ierau oportuniști de cea mai rea specie, și avea deci țăranul dreptate să ia pe popă ca tip de om nestatornic : „Uite popa nu ie popa“. Toate observațiunile, făcute asupra caracterului popilor în curs de veacuri, le-a cristalizat țăranul într'o singură povață : „fă ce zice popa, dar să nu faci, ce face iel!“

Strămoșii noștri în slăbiciunea lor pentru religie au făcut păcatul, că cele mai frumoase moșii ale țării le închinau mănăstirilor grecești de la Atos, așa că într'o

vreme pământul românesc, aproape jumătate, iera dat de pomană Grecilor. Aceștia făceau sat pe spinarea Românului și ierau acasă aici la noi, căci ierau pe moșiile lor. Legea iera să ne mănânce capul, dacă nu am fi avut câți-va domni, care au văzut prăpastia. Gloriosul Matei Basarab a pus mai cu îndârjeală piciorul în prag și le-a tăiat Grecilor apa de la moară. Țăranii ierau parte robi ai boerilor, parte ai mânăstirilor. Călugării înșelau poporul cu tertipuri, îl furau și-l scurtau pe nedreptul, și apoi pretindeau cucernicie și respectarea demnității de preot. Țăranii, robi ai boerilor, căutau dreptate la divan, ear dreptatea iera „adă-l și-l desbracă și bate-l la picioare să-i vie mintea la cap“. Boerii cu durere de inimă apărau pe țărani și căutau dreptate la Împăratul, îi mângăiau cu Dumnezeu. Bietul țăran se scărpină în cap și zicea: „Până la Împăratul rabzi încăeratul“, ear robii mânăstirilor adăogau: „Și până la Dumnezeu te mănâncă sfinții“.

Românul nu vede cu ochi bunî pe popa, își bate joc de iel, popa ie subiectul

celor mai ironice snoave. Ba popa a ajuns și pează rea, căci țăranului, care întâlnește în zori de zi un iepure ori un popă, toată ziua-i merge rău, căci a luat dracul stăpânire pe ziua aceea. Afară de Spanioli, nici un popor nu-și bate joc de popi ca Românii. Bine înțeles : nu de popă ca reprezentant al bisericii, căci în punctul acesta Românul ie virtuos, ci de popă ca om care nu muncește nimic și-și minte profesia. Ie deosebire între vorba „preot“ și „popă“; acest din urmă are după locuri o nuanță de dispreț și de injurie chear. În fața umilirii și a prigonirii din partea popilor, Românul n'a avut altă armă de cât ura și ridicolizarea.

Astăzi țăranul ie împăcăt cu popii, ura s'a stins, dar dragostea de-a-și bate joc de iei s'a perpetuat, căci firea țăranului român ie glumeată. Azi nu se pot naște zicători despre popi, ca în veacurile trecute, poate cel mult câte una ca : „Sus, părinte, că se udă evanghelia“ sau „Dă-ți, popo, pîntenii și bate-ți eapa cu călcâiele“, și altele cam așa, în care de multe ori popa figu-

rează tot așa de cu dreptate ca și Pilat în Credeu. Azi popa ie supus acelor nevoi ca și țăranul. S'o fi împotrivit popa la această egalizare și n'o fi vrut să plătească biruri, dar vorba: „a plăti ca popa“ ie mărturie că ori a vrut, ori nu, a trebuit să plătească, ba încă „tocma pe tocma“.

9. Ie pecetluit cu roșu

Zicătoarea se aude mai des prin părțile sudice ale Ardealului, cu deosebire în țara Oltului. În Muntenia am auzit-o de vr'o câte-va ori. Scrisă n'am văzut-o. Înțelesul ie ie: a fi sigur de un lucru, ex. „Iți da Ion banii îndărăt?“ — „A-șa! Ie pecetluit cu roșu!“ Sau „Crezi, că ai să câștigi procesul?“ — „Ba bin'că nu! Ie pecetluit cu roșu!“ Originea zicătoarei — o bănuiesc numai, dar nu o discut — ie de căutat în obiceiul domnilor noștri din veacurile trecute de-a pune pecete roșie pe hrisoave. Numai domnii întrebuițau astfel de pecete, când iscăleau cu mâna proprie; funcționarii statului dădeau hârtii pecetluite cu ceară

galbenă. Cantemir în „*Descriptio Moldaviae*“ spune, că atât în Muntenia cât și Moldova nu iera nimănui iertat să pecetluească cu ceară roșie, căci acest lucru iera prerogativa Domnilor, iera pecetea gospod. Acest lucru îl spune și episcopul Paul de Aleppo, care a trăit pe la sfârșitul veacului XVII, pe la curțile lui Matei Basarab și Vasile Lupul. Confirmat ie lucrul și prin hrisovul lui Dobromir banul Craiovei (1569), precum și prin cartea marelui vornic al Țerii Românești G. Rustea dela anul 1569 (amândouă publicate de d-l Hasdeu în Arhiva istorică a României, tom. I. partea II., p. 30).

10. Târța-Pârța!

Cu adausul „și-o nimică!“ Zicătoare de proveniență ardelenască. Ie respândită prin Moldova; prin Muntenia s'aude mai rar. S'a născut așa. De câte ori Români din Ungaria se mișcau în veacurile trecute cerând pământ și reforme agrare, nobilii unguri le făgăduiau a treia parte din bunurile lor, ca să-i liniștească. Nobilii discutau ce-

stiunea, pentru ochii lumii, dar lucrurile rămăneau baltă. Fiind limba parlamentară cea latină, deputații vorbeau de „*tertia pars domeni*” (a treia parte de pământ). Românii au auzit azi, au auzit mâne de *terția pars* și au văzut că totdeauna au fost trași pe sfoară. Când le mai făgăduiau nobilii drepturi, Românii ziceau: „Aș! Ne dați earăș *târța-pârța!*” Vorbele au ajuns zicătoare. „Vorbește și iel *târța-pârța!*” se zice despre unul care spune fleacuri, ca nobilii unguri care vorbeau ca să fie cu vorbă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

11. Altă căciulă

Cu înțelesul: asta ie altă vorbă, altă socoteală, altă stare de lucruri.

Din obiceiurile și credințele poporului nu se poate explica zicătoarea. Căciula ie simbolul bărbăției și al cumineniei. Un om cum trebuie să fie, ie „Român cu căciulă”, nevoeașul „nu-i vrednic să poarte căciulă”, ear despre omul strâmtorat din multe părți se zice, că „i-a fătat pisica 'n căciulă”. Românul nu-și ia căciula din cap înaintea ori și cui — mai ales Ardeleanul nu; țăranul

din regat ie mai umilit, căci nevoile și cio-
coii i-au robit mândria națională — și de-
aceea ie așa de desprețuită „căciulirea“.
A te căciuli ie a te târâ, a trăi din linsul
farfuriilor de la mesele boerești, a săruta
mâna care te bate. „Pune-ți căciula 'nainte
și te judecă singur“ zice țăranul, pentrucă
omul cinstit rămâne rușinat în fața căciulei
și-și cunoaște relele și bunele, căci „la așa
cap, așa căciulă“. Nu tot omul care are
căciulă are și cap, dar „cine are cap, are
totdeauna căciulă“.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vorba „altă căciulă“ se vede că-și are
originea în panglicăriile comedianților de
bâlci, care mănâncă hârtie și scot gologani
din gură. Tot de aceeaș origine sânt zică-
torile: „pe unde scoți cămașa?“ „a scutu-
rat-o din mânecă“ „a băgat-o pe mânecă“ și
„l-a tras pe sfoară“.

Constantin Căpitanul, în cronica sa,
povestind nunta fiului lui Radu-Vodă cu
fata lui Duca-Vodă, pomenește de niște pan-
glicari turci, care făceau fel de fel de co-
medii cu căciulile Românilor.

Ales. Odobescu, descriind petrecerile populare date cu prilejul nunții celor două fete ale Doamnei Chiajna, zice: „Pehlivanii arapi și hindii, ce-i aduse (ginerii) din țara turcească făcură și iei feluri de jocuri minunate și nevăzute locurilor noastre: unii săreau în văzduh, cu capetele 'n jos, peste opt bivoli puși în rând; alții călcau cu iuțeală pe o fâșie de tulpan întinsă, fără de-a se cufunda; ear unul mai ales schimba în tot chipul o căciulă, care când o arunca de pământ pe loc se prefăcea în feluri de căciuli deosebite“. Despre schimbarea căciulilor vorbesc și niște tradiții despre o nuntă de pe vremea lui Constantin Vodă Ipsilant. „De acolo“ adaogă Al. Odobescu „a ieșit vorba românească: altă căciulă, când vrea omul să arate că s'a schimbat starea de mai nainte a unui lucru“. Rămâne deci, că zicătoarea îș are originea în panglicăriile comedianților turci. O dovadă pentru asta ar fi și împrejurarea că Ardelenii, care n'au avut a face cu Turcii, nu cunosc zicătoarea.

12. A lua lumea 'n cap

Una dintre cele mai îndrăznețe metafore ale limbii noastre. Tabloul ie uriaș, ideea lui are aparențele absurdității, și tocmai de aceea ie de-o energie izbitoare. Fantazia celor vechi a creat pe Atlas, care purta pământul pe umere; metafora noastră ie mai puternică: pământul întreg, dar nu pământul — lumea întreagă o poartă Românul în cap! N'am găsit nici într'o limbă mai viu zugrăvită suprema desperare, de cât în tabloul acesta. O energie sălbatecă și o fantazie nebună ie în metaforele: „i-a fulgerat prin cap gândul“, „i-a trăznit prin cap“, „îi umblă în cap“, „îl frământă gândurile“ etc., dar „a lua lumea în cap“ ie poate cea mai extremă treaptă a imaginației poetice.

Așa cred străinii, care traduc zicătoarea și află un tablou cu neputiuță de închipuit.

Așa credem și noi, creatorii acestui tablou. Chiar noi nu mai putem să ne lămurim înaintea ochilor tabloul, căci prea ni se pare abstract.

Azi ie abstract, într'adevăr; odată însă a fost așa de concret! Tabloul nu ie product al fantaziei, ci al realității. Iel ie martorul unui vechi obicei românesc, ie esența unei tragedii sfâșietoare din trecutul istoric al nostru. Azi ni se pare poetic prin energia lui, într'adevăr poetic însă îl face istoricul său.

Străinii și toți pripășiții au căutat tot-d'a-una să desmoștenească pe Românul moșier; îl sileau să-și vândă pământul, îi călcau rezoarele, îngustându-i sfoara de moșie, îi intrau pe sub piele în tot chipul. Când iera o ceartă pentru rezoare, jurământul — după vechile pravili ale țării — iera singura și ultima dovadă. Străinul zicea, că rezorul ie pe ici, Românul ba pe ici: nu străinul, ci Românul trebuia să jure pentru dovedirea rezorului. Iel păgubit și tot iel năpăstuit, tot iel „hoțul de păgubaș.” Jurământul se făcea cu ceremonialul acesta: țăranul lua o brazdă din rezorul pe care-l arăta ca adevărat; și cu brazda pe cap, urmat de martori, cu alte brazde pe cap, mergea pe rezor cât iera moșia de lungă.

În Muntenia — cum arată hrisovul lui Vodă Alexandru Mircea pentru moșia Chiseletul a mănăstirii fondată de Radu-Vodă, și alt hrisov a lui Radu la anul 7048 relativ la moșia Pirscozul a episcopiei de Buzeu*) — țărani umpleau o traistă cu pământ din moșia lor și jurau cu traista pe cap. Acest lucru se numea „a-și lua pământu 'n cap.“ Jurământul iera cam astfel: „jur și mărturisesc pe trupul și sufletul meu, pe dragostea nevestei și fericirea copiilor mei, că așa stă rezorul cel adevărat — să nu-mi putrezească trupul în pământ și să n'am parte de odihnă după moarte, dacă nu mărturisesc ieu adevărul și dacă pământul cel port în cap nu ieste pământ din pământul meu și bucățică din moșia mea.“ Sforicica de pământ iera pentru țaran „lumea“ toată, căci alt ceva nu avea. Și când ajungea la pricină cu boerul, iel știa că pierde și această din urmă avere, și 'n desnădăjduirea lui, „îș lua lumea în cap“ și jura.

*) Amândouă hrisoavele sânt publicate de d-l Hasdeu în „Arhiva istorică“ Partea I, pag. 47 și 107.

În veacul XVI. când a început ciocoizmul să prindă aripi, toate relele căzuseră pe capul țăranului într'un lanț: robiile Turcilor, războaiele neconținute, năvălirile Cazacilor, jafurile Tătarilor, birurile grele și multe, vrajba între pretendenții la tron, și mai pe sus de toate foametea nepomenită dela 1574 și 1585. Țăranii au ajuns să mănânce mămăligă din făină de scoarță de copaci. Proprietarii mari au folosit prilejul: parte au silit pe țărani să-și vândă moșiile împreună cu persoanele lor, și bietul țăran ca să scape de lihneala foamei și de bătăile perceptorilor s'a vândut rob; parte au căutat pricini țărănilor, care „și-au luat lumea în cap“ să jure, dar văzându-se trăgănați și nendreptățiți, și-au lăsat moșiile și au pribegit încotro au văzut cu ochii, au luat lumea în cap de desperare, ca să scape de „răutăți și de mâncătorii“ cum zic toate hrisoavele de pe acel timp.

Obiceiul luării pământului în cap a dispărut în urma pravilelor lui Vasile Lupu și Matei Basarab, care au stabilit oare-cum proprietatea fonciară rurală. Mărturia obicei-

iului o avem însă și astăzi în zicătoare. Deci „a lua lumea în cap“ nu ie o metaforă poetică după origine, ci numai după înțelesul iei de astăzi. N'a creat-o fantazia, ci realitatea. Astăzi țărani noștri nu mai iau traistă de pământ în cap ca să jure — căci cei mai mulți n'au nici atâta pământ cât să poată umplea o traistă — și stau mai rău decât țărani din veacurile trecute: cei vechi își luau lumea în cap având pământ, cei de azi fără pământ își iau lumea în cap!*)

13. A prins prepelița de coadă

Înțelesul: a fi lăudăros peste măsură, închipuit din cale-afară.

Coadă animalelor a dat prilej la nașterea multor proverbi și zicători, așa bunăoară: „Din coada din pisică nu faci sită de mătase“, „Coadă cânelui nouă ani s'o

*) Despre acest obicei și altele relative la judecări pentru moșii vezi hrisoave publicate în Arhiva d-lui Hașdeu (Tom. I. Partea I, p. 24) în Magazinul istoric al lui Laurian (T. I, p. 206 și 210). Toate pomenite de Brezoianu în „Vechile instituțiuni ale țării“, pag. 46.

îndreptezi, că ea tot colac rămâne“, „Caprei îi cade coada de râie, și ea tot în sus o ține“, „D'aia n'are ursul coadă“, „Și-a făcut coada colac“, „A plecat cu coada între picioare“, etc. Lipsa cozii i s'a părut Românului așa de caracteristică, încât a făcut-o termin de comparație. Despre un om cunoscut de multă lume, Românul zice: „îl știe tot satul ca pe o eapă albă, ca pe-un bou breaz“, dar mai ales: „ie cunoscut ca un câne scurt de coadă“.

Dintre toate animalele cunoscute de țaran, cea mai scurtă coadă o au caprele, urșii, iepurii, ear prepelițele n'au coadă de loc. „Prepelița se ține că ie cu coadă, și îi ie numai până la noadă“ zice Anton Panu și adaogă „așa ie și săracul mândru“. Prin urmare prepelița n'o poți prinde de coadă, fiindcă n'o are de loc. Lăudărosul și închipuitul însă ie în stare să ți se laude, că poate face și acest lucru. Despre acești oameni zice țaranul ironic: „Ehei! Au făcut multe, au prins chear și prepelița de coadă!“ A te lăuda deci cu lucruri, pe care nu le poți face, însemnează a prinde prepelița de coadă.

Această zicătoare ie întrebuințată și cu înțelesul: a fi turtit de beătură. Aici avem un amestec, sau mai bine un compromis, între două zicători: „a prinde prepeleța de coadă“ și „a prinde purceua de coadă“ (a fi beat). Confuziunea s'a născut din asemănarea lor; iele sânt cu totul deosebite după înțeles și după origine. Fără îndoială, amestecul lor se poate explica prin faptul că omul beat ie lăudăros, deci, cel ce prinde purceua de coadă, prinde și prepeleța. Dar ie mai de crezut, că zicătorile se confundă, fiindcă nu li se cunoaște originea și înțelesul, ori că expresiunea ie eufemistică: „prepeleță“ în loc de „purcea“.

14. A vorbí românește

Înțelesul: a vorbí limpede, cinstit, a spune verde și rupt, fără înconjur, fără răutate, a-ți da inima pe față, a nu umbla cu un ban în două pungi. Omul, care lucrează energic și cinstit, care știe să folosească prilejul de-a făptuí, ie Român verde și, când are ceva de spus, o spune românește.

Un popor, ca individ etnic, tot-d'a-una se ține superior altor popoare, ear limba lui o crede mai limpede și mai frumoasă de cât altele : în împrejurări o virtute — și păcat într'alte împrejurări — izvorâtă din conștiința și ambițiunea națională. Și Neamțul zice : „deutsch mit jemandem sprechen“, tot în înțelesul Românului, ear francezul : „je parle français, moi !“

Numele etnic al națiunilor ie de cele mai multe ori un cuvânt care exprimă noțiunea unei înalte virtuți. După etimologia cuvântului, „Romanii“ însemnează „putericii“; numele etnic al Germanilor „Deutsche“ însemnează „limpede“, limba germană ie deci limba cea limpede, a poporului.

Numele etnic al Ungurilor „magyar“ însemnează „curat, lămurit“ și de aici cuvântul „magyarázni“, adică a o rupe pe ungurește, însemnează a lămuri, a explica, a face lumină. Azi mai bine se poate dovedi acest lucru cu numele ce și-l dau Albanezii : iei se numesc Skipetari, adică Vulturi. Țiganiii se numesc pe iei „Romei“, va să zică tot „puternici“, ear pe la înce-

putul acestui veac făloșilor Greci le trăznise prin cap să se boteze „Romeiki“: „cei plini de putere“.

De altă parte, popoarele dau cele mai urâte nume altor popoare, se batjocuresc și se înjură reciproc. Vechii Greci numeau pe toate popoarele, care nu mâncau măsline, „barbari“, adică incuți. Judeii numeau pe alte popoare „Goim“ — necurați, murdari. Turcii numesc pe creștin „ghiaur“, ceea ce înseamnă câne. Germanii sânt nașii Slavilor : le-au zis „Sclaven“ adică „robi, slugi“, și numele puțin alterat a rămas nume etnic. Dimpotrivă, Slavii au botezat pe Germani „nemeț“, adică „muți, idioți“, și Germanii au rămas cu acest nume prost „neamț“. Bulgarii au un nume destul de urât : „vulgari“ care înseamnă latinește „oameni comuni, mojici“. Ungurii numesc pe Români „Oláh“, ceea ce se traduce cu „mitocan, cioban“.

Numele etnic străin devine înjurătură. „Allemand“ ie o batjocură în Franca, ear „Prussien“ ie o înjurătură. De altă parte „Franzos“ (Francez) ie în Germania o su-

dalmă cam cu înțelesul de „câne“. Germanul când vrea să zică despre unul, că s'a purtat în cel mai necinstit mod, a fugit ca un laș, că nu și-a plătit consumația într'un birt, zice „sich französisch empfehlen“ (a se recomanda ca francezul) sau „auf polnisch sich verabschieden“ (a-și lua ziua-bună ca Polonul). Francezul dă Englezului toate aceste virtuți și zice: „s'esbigner à l'anglaise“, ear Englezul cu aceeaș dărnicie le aruncă toate în capul Francezului: „to take french leave“. Cum degenerază înțelesul unui nume etnic și cum ajunge acest nume vorbă de ocară, avem exemple destule și în limba noastră. Numele „Latin“ și „Litvan“ au ajuns înjurături: „letin“ și „litfă“ (sau liftă) spurcată. „Gogo-Uții“ sânt un popor slav (?), azi aproape stins, scăpătat cu totul; trăesc pe lângă sinul Salonicului. Numele lor a ajuns în limba noastră de batjocură: găgăuț. Așa a ajuns de batjocură numele etnic „Vandal“: azi vorbim de vandalizm, fără să ne gândim la poporul vandal.

Toți zicem: „Cap de Turc“ ori „Cal

verde și Sârb cuminte“, „a te țigăni“, „târ-tan“, vorbim de „Cr! cioară“, „Dedu Ivan“ etc. Toate aceste sânt batjocuri etnice. Noi numim pe Bulgari „Dedu“, tot așa cum Europa întreaga numește pe Englezi „Iohn Bull“ (Ion boul) sau pe Germani „deutsche Michel“ (Michel Neamțul. Michel ie cam aceeaș cu găgăilă), sau pe Americani „Bru-der Ionathan“. Francezii au un nume obscen, referitor la un prost obicei ce-l au iei — tocmai ca Românii — să înceapă și înjurăturile și desmierdările cu aceeaș vorbă.

În limba noastră „Român“ ie identic întâi cu „om“ și cu „creștin“, apoi cu „cinstit și corect“ și în urmă cu „cel nendrep-tătit“. Identificarea cu noțiunea din urmă ie o epopee întreagă, și, cine nu ne cunoaște istoria, nu o poate explica. Cine nu ie „Român“ în acest înțeles, ie „Țigan“ dacă-i obraznic, ie „Sârb“ dacă-i prost, ie „Ovreu“ dacă umblă cu chițibușuri, ie „Grec“ dacă-i șarlatan; în Ardeal ie „Săcui“ dacă ie lovit cu leuca, ie „Ungur“ dacă ie sărac și lăudăros, ie „Sas“ dacă ie egoist, ear în Macedonia ie „Arnăut“ dacă-i violent.

Românul vorbește „românește”; ce are la inimă are și în gură, și ce spune ie limpede spus.

Limba lui ie frumoasă și ține la ea. Când vorbești rău românește — în înțeles gramatical — Românul zice că vorbești „păsărește”. Și, din nefericire, mulți Români par'că au jurat să facă limba noastră o limbă păsărească. Începând dela Ministerul cultelor și al instrucțiunii publice, care își începe adresele cu : S p r e răspuns la adresa d-voastră cu N-rul , subsemnatul auzind pe Consiliul permanent “ (nu ca sau drept răspuns, și nu ascultând părerea Consiliului?) și dela deputații noștri care îți trântesc cu ifos câte o frază barbară ca „țară se resimte de binefacerile acestei legi”, trecând pe la generali și pe la avocați și judecători și profesori și gazetari cu „cadavrul purta asupra ștrei rane” (bre!) până la zapcii și mai jos până la slujbașii căii ferate, cei cu „magazin de mare viteză”, toți o rupem pe păsărește.

CE NE-AU DAT SLAVII ȘI GRECII

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Studiind vorbele slave și cele grecești din limba noastră, din capul locului observi că popoarele slave au avut asupra noastră o influență culturală cu totul-tot deosebită de-a poporului grec. Câte vorbe grecești avem în limbă, mai toate se referă la biserică și școală, la comerț și industrie. Nici un cuvânt, nici macar unul singur, dintre vorbele împrumutate dela Greci nu se referă la ciobănie, la creșterea vitelor și la lucrarea pământului. Cuvintele slave, dimpotrivă, să referă mai ales la acestea.

Fără îndoială, Grecii ne-au adus comerțul și industria. Asta o vedește nu numai dicționarul, ci și poezia populară.*)

Școală ne-au dat deopotrivă Slavii și Grecii. Religie noi am avut: religia creștină, înainte de-a veni în atingere cu Grecii și Slavii, căci noi aveam pe Dumnezeu, credeam în cruce, aveam legea creștină și aveam rugăciuni, deosebeam creștinul de păgân, credeam în suflet și ne feream de păcat. Toate aceste vorbe de origine latină dovedesc că n'am primit creștinismul de la Slavi, pentru că deodată cu noțiunile — dacă le-am fi primit de la Slavi — am fi primit și vorbele slavone pentru acele noțiuni.**)

Slavii și Grecii ne-au stăpânit și politicește și bisericește, și astfel am fost siliți să primim numirile „oficiale“ ale lucrurilor.

Dar și așa, tot le rămâne Slavilor și Grecilor un merit destul de mare.

*) Pe cine-l interesează cestiunea, să studieze cântecele bătrânești din colecția d-lui G. D. Teodorescu.

**) Lămuriri mai multe în această privință vezi în Columna lui Trajan, anul 1883, articolul lui G. Chițu, despre cuvintele creștine în limba română.

Îe adevărat, că după mulțimea cuvintelor străine într'o limbă poți judeca starea înapoiată în cultură a poporului pe vremea când le-a primit, — ear noi avem foarte multe! — și ie adevărat, că popoarele primesc de obicei vorbe străine care numesc noțiuni necunoscute lor pân' atunci. În acest fel cuvintele străine sânt cel mai nepărtinitor și mai adevărat istoric al culturei popoarelor. Așa dar studiind care cuvinte străine, când și cum au intrat în limba noastră, reconstruim stările sociale și culturale ale vremurilor trecute.

Dar această studiere trebuie să fie făcută cu o rezervă. Și anume :

Noi n'am luat dela străini numai de acele cuvinte, care numeau noțiuni necunoscute nouă.

Am împrumutat vorbe în două feluri : am împrumutat vorba cu noțiunea de odată, și am împrumutat vorba singură, o vorbă pentru care avem echivalent în limbă. În cazul din urmă, împrumutul ie de importanță mai puțină. De multe ori pe lângă cuvântul nostru romanic întrebuintăm și cu-

vântul străin — precum s'a întâmplat tot-d'auna și'n toate limbile — și uneori cuvântul străin a biruit pe cel moștenit.

Așa, de exemplu, cine poate zice, că noi am învățat plugăria dela Slavi, fiindcă vorba plug ie slavă? Sau ciobănia dela străini, pentrucă cioban ie vorba nero-mânească? Ori cât ar fi plugul împrumutat dela Slavi, noi am învățat a ara de acasă din Roma, căci altfel în loc de vorba latină a ara am fi zis slavonește a pluguî. Și chear dacă ciobanul ie străin de origine, noi avem păcurarul (în Ardeal și în Macedonía) care ie tot una cu pecuarius al Latinilor.

Într'adevăr ie de mirat, cum au biruit cuvintele străine pe ale noastre moștenite. Dacă bagi de seamă, că numirile părților corpului sânt mai toate latine (cap, păr, frunte, ochi, nas, gură, față, dinți, limbă, barbă, gât, piept, mână, deget, picior, etc. etc.), că tot așa sânt numirile de rudenie (tată, mamă, frate, soră, fiu, fecior, fată, cumnat, ginere, noră, socru, unchi, nepot, etc.), tot așa numirile animalelor și ale co-

pacilor (bou, vacă, cal, eapă, câne, porc, oae, berbece, lup, urs, vulpe, iepure, etc. fag, prun, nuc, alun, tei, etc.) și numele zilelor (Luni, Marți... etc.) — îți vine să zici: toate aceste cuvinte sânt latine, pentru că Românul cunoștea noțiunile și având cuvinte pentru iele, n'a simțit nevoea să schimbe numirile noțiunilor. Se poate.

Dar atunci cum rămânem cu numirile lucrurilor care se raportă la ciobănie și la plugărie? Dacă vorbele l a p t e, c a ș, c h e a g, z e r sânt latine, de ce sânt străine vorbele b r â n z ă, u r d ă, s m â n t â n ă? Nu cunoștea Românul aceste noțiuni? Omul care să ocupă viața întreagă cu laptele, să nu știe ce ie smântâna? Și cine știe ce ie cașul și cheagul, să nu știe ce ie brânza? Noi am moștenit dela Latini noțiunile și vorbele o a e, b e r b e c e, m u l s o a r e, p ă ș u n e, și nu cunoșteam noțiunile s t â n ă, t â r l ă, b a c i, g ă l e a t ă? Adică să știi ce ie mulsoarea și să nu știi ce ie găleata? Să te ocupi veacuri cu pregătirea brânzei și să n'ai nume nici pentru brânză nici pentru cel ce o pregătește? Ori: să știi dela Latini

ce însemnează a ara și a sămăna, și să n'ai idee de plug, de grapă și de brazdă? Să știi ce ie moara și făina și să nu pricepi ce însemnează a măcina?

Nu. Aici avem dovadă, că vorbele străine au omorât vorbele moștenite. Dacă există în limbă amintitele vorbe străine, nimeni nu poate susține că iele au intrat în limbă deodată cu noțiunea pe care o arată. Ca să dau o tristă pildă de omorâre a vorbelor moștenite, ieu întreb: nu cunoșteau Românii, ca muncitori de pământ, sapa? Nu cunoșteau, înainte de-a cunoaște pe Slavi și pe Greci, lopata? Și cu toate acestea, sapa ie vorbă grecească și lopata ie vorbă rusească! Eată o ironie amară: Rușii și Grecii pregătind prin veacuri pentru Români sapa și lopata!

Ear omorârea vorbelor noastre moștenite prin vorbele străine dovedește și altceva, dar numai în ce privește poporul slav. Dovedește intimitatea traiului, amestecul de țară și de sânge al poporului român cu poarele slave: alături a ciobănit și alături a plugărit Românul veacuri întregi cu Slavul,

și ie natural, ca iei să-și fi amestecat și vorbele. Slavul și-a părăsit multe cuvinte și în loc a luat cuvinte românești, Românul tot așa. Dacă Bulgarii vechi și Rușii-mici au în limba lor ciobănească vorbele românești *clag* (cheag) și *berbeci* și multe altele, asta nu vrea să însemneze că iei au împrumutat noțiunile de cheag și berbeci dela Români, ci au părăsit vorbele lor și au primit pe-ale noastre, precum noi am primit dela iei vorbele *găleată* și *stână* etc. Am învățat, oare-cum, unul apucături d'ale celuilalt, dar fiecare a rămas ce a fost: nici Slavul nu s'a făcut Român, nici Românul Slav. A fost o tovărășie încheiată, de silă, cu Slavul; cu celelalte popoare, care au cuvinte în limba noastră, n'am avut tovărășie nici odată.

Noi am luat multe dela Slavi, am luat obiceiuri și credințe (*Vâlfa*, *Vija*, *Ielele*, cântecul cu *Lado* la nunți, etc.) le-am împrumutat portul și jocurile (*chindiile* și *sârbele*) am împrumutat felul lor de a cânta — muzică și poezie — ear tradițiunile și poveștile ni le-am amestecat în mare parte.

Și cu toate acestea tocmai acolo unde credem că ne-au izbit Slavii mai tare, tocmai acolo nu ne-au izbit aproape de loc. Toate redutele ni le-au luat, dar fortăreața n'au putut s'o cuprindă. Și această fortăreață ie limba. Străinii se leagă tot de punctul acesta și se silesc să ne dovedească Slavi pe temeiul că limba noastră ie aproape slavonizată.

Mare minciună ! — limba noastră n'are nimic slav afară de vorbe. Nu-mi pasă câte sânt; pot să fie jumătate și mai mult. Și ce-i asta? Limba spaniolă ie arabă, pentru că are atâtea cuvinte maure? Ori limba ungurească ie și ea slavonă, fiindcă aproape jumătate din vorbele ie sânt de origine slavonă?

II

Nu ie mirare, că Cihac a găsit atâtea mii de vorbe slavone în limba noastră. Cine vrea poate găsi și mai multe, dacă va lua de prin toate hrisoavele vechi și de prin toate zapisurile și de prin Dumnezeu mai știe ce, mulțimea de vorbe străine, și le va da ca „elemente“ slavone ale limbii noastre.

„Elemente“? De ce? Scriitorășii de prin sutele trecute, grămăticii care nu știau românește, sânt iei autorități în ce privește limba? Iei întrebunțau vorbe slavone, fiindcă nu știau pe cele românești; și acum vin filologii, fie Români, fie străini, și, ca orbul de gard, se țin morțiș de năzdrăveniile grămăticilor și ale tuturor pârlitilor de traducători din slavonește. Aberațiunile grămăticilor sânt elemente ale limbii române! Ci-că așa vorbea Românul odată, cum a scris grecul Coresi; și monstruoasele vorbe slavone — pe care nici atunci nici acum Românul nu le-a întrebunțat — sânt toate dovezi de graiul viu al poporului de pe-atunci! Adecă, dacă va găsi peste vr'o trei sute de ani vr'un filolog scrieri române în limba cea mai latinizată, se va apuca să susție, că acesta iera graiul viu al poporului?

Când te îneci, te apuci și de un pai; și când n'ai alte scrieri românești de prin veacurile trecute, te agați și de zapisuri scrise de oameni, care abea o rupeau pe românește. Ie bine și asta, dar să le iai sintactica și dicționarul lor ca model, și de aici

să scoți concluziuni — asta ie prea copilărește. Așa ie ușor să dovedești ce vrei, dacă toate păcatele copiștilor slavoni le încarci în capul Românului.

Ie interesant cazul, cum Cihac imputa d-lui Hasdeu, că în „Cuvinte din Bătrâni“ a primit ca autoritate toate greșelile și ignoranțele traducătorilor slavoni — ceea ce, într'adevăr, d. Hasdeu n'o făcuse — că d. Hasdeu stabilise ca lege: „fie-care zapis, scris de ori și cine trebuie luat drept regulă și lege în ortografie și gramatică, numai să fie scris în veacul XVI.*)“ că d. Hasdeu susținea că: „acei scriitori, lipsiți de orice cultură ortografică își dădeau silința de a transcrie în tocmai pronunția cea poporană.**)“ Dacă d. Hasdeu s'ar fi ținut orbește de vorbele acestea, Cihac ar fi avut tot dreptul să-l critice, pentru că zicea Cihac: „Ca să sprijini o asemenea întimpinare, ar trebui dovedit mai înainte de toate că ortografia texturilor se potrivește întru adevăr cu glăsuirea limbii din

*) Convorbiri literare XIII, pag. 82.

**) Cuvinte din Bătrâni, p. 2.

acel timp... că aceste texturi au fost scrise de autori cu nume bun, vrednici de toată credința și cunoscând limba lor din talpă.“

Avea toată dreptatea Cihac: texturile vechi nu sânt autorități în ce privește limba, câtă vreme nu sânt scrise de Români, ci de străini care abea bâlbăeau românește. Și mai iera greșala dlui Hasdeu să creadă că acei scriitori „fără cultură ortografică“ — și fără să știe limba! — transcrieau întocmai rostirea cuvintelor graiului viu. Asta ar fi, ca și când am lua ca autorități, în rostirea cuvintelor române de astăzi, pe cizmarii unguri din București: nici iei nu știu limba română, și nici iei n'au cultură ortografică — deci cu toată strădania lor de a scrie vorbele române tocmai pe tocmai cum le rostește Românul, iei ne-ar duce unde și-a dus mutul eapa și surdul roata!

Am zis că ie interesant cazul acesta: d. Hasdeu, care a emis părerea, că trebuie să ținem ca la biblie la textele vechi, nu și-a pus nici odată în practică teoria și-a

mers pe calea cea dreaptă, ear Cihac care bătuse toba că d. Hasdeu greșește, tocmai iel s'a înămolit cu totul în această greșală și în „Dicționarul“ său, partea II, ne-a hărăzit ca elemente ale limbii române cele mai monstruoase vorbe slavone pe care le-a găsit la grămăticii și prin zapisuri, și ni le-a dat plocon — nu atât nouă, cât străinilor — ca vorbe ale graiului viu „numai fiind-că se găsesc scrise în veacul XVI!“ Vezi, să faci ce zice popa, dar nu și ce face iel.

Goana asta după „texte vechi“, după tel de fel de zapisuri de vânzare și de cumpărare și acte de danii și alte mărunțișuri de acestea, ca să scoți din iele cele mai ridicole vorbe străine, vorbe isolate, ale nevoașului de scriitorăș grec ori bulgar, și să le aduni și înșiri după alfabet și să le îndesuești într'un dicționar al elementelor străine în limba română și să ne scoți ochii cu iele — eată o nouă manie și un nou gen de șarlatanărie literară de a ajunge „savant“. S'adună vorbe, care nici atunci nici după aceea n'au existat în graiul viu al poporului și nu vor exista nici odată,

care au fost trântite în vr'un înscris de scriitorul străin care nu știa echivalentele românești ; scrise îngrozitor de falș și după bunul plac, și eată-ne ! Vai de noi și de noi Români, că n'avem vorbe să ne înțelegem, și-am fi perit dacă nu venea Udrea și Gudrea și Effendi și Agatoclis să ne învețe cum să vorbim.

Sânt curios să știu, dacă se va afla vr'unul să adune bunăoară „elementele franceze“ în limba română și dacă o să ne dea ori nu ca „element“ pe antrenat, ambalat, depasând, trișează, mori (năravuri, moeurs) etc. fiindcă le-a găsit scrise prin „Monitorul Oficial“ în discursul vr'unui deputat care știe românește tot atât de mult, cât știe mocanul ce ie șofranul, ori prin vr'o scriere a vr'unui distins jurist, a vr'unui distins medic ori a altor distinși strică-limbă ? Toți înțelegem că asta ar fi o prostie; dar cu ce ar fi asta mai oarzână decât adunarea elementelor slave și grecești ori a elementelor turcești și ungurești în limba română ?

Ca rezumat : celce va cerceta serios elementele străine în limba noastră, va fi

silit să-și calce pe inimă și să renunțe la ispititoare grandomanie a „savantlâcului“ și să nu dea goană după toate năroziile îngropate în pergamentele pe care și-a pus talpa găștii vr'un biet de scriitorăș bulgar sau grec. Această goană, pe lângă că ie o rătăcire științifică, ie o izbire fățișă și o pălmuire a Românilor.

Aș vrea să mă lămurească cine-va: Ce rost au textele vechi — nu toate, dar cele mai multe — ca să se înșire cronic și să se dea școlarilor să le citească? Înțeleg dece Șincai și Maior și după iei școala lui Cipariu cu Laurian și Maxim în vârful sulii de luptă, au voit să latinizeze limba: voeau să ne dovedească și nouă și străinătății latinitatea noastră. Azi, când acest lucru ie axiomă, încercarea de a mai latiniza limba ar fi o prostie. Înțeleg dece facem caz mare cu vr'un „torna, torna fratre“, căci și acesta ie un pai de care ne legăm ca să nu ne înecăm: cu iel voim să dăm dovadă că și prin suta cutare și cutare a existat limba română.

Dar cu textele vechi ale scriitorășilor

bulgari și greci, ce voim? Să dovedim poate că și pe atunci exista limba română? Dar nimeni nu cere dovada asta. Dacă ie dovedit istoricește, că noi am trăit în veacul XVI, și dacă azi trăim și asta ie altă dovadă că și acum trei sute de ani am trăit, ce mai alergăm la jargoanele bulgaro-grecești? Vor fi având iele fără îndoială vreo importanță pentru istorie, dar pentru limbă? Cartea de citire a lui Lambrior și creștomatiya lui Gaster au intențiunea să facă pe studenți să cunoască toate aberațiunile textelor vechi. Cu ce scop? De ce nu s'ar vârâ atunci într'o carte de citire și jargonul Ovreilor din Iași și a simigiilor din București și a bivolarilor din Giurgiu?

Că așa vorbeau pe atunci Românii? Cum se face, că mai tot pe aceeaș vreme Grigore Ureche scrie așa de frumos românește și așa de apropiat de limba de astăzi? Simplu de tot: Ureche iera român și scria românește, ear zapisurile, etc. sânt scrise de străini într'o limbă care nu ie nici una dintre limbile pământene.

HEU, QUALE PORTENTUM!

Când am ajuns cu citirea scrierilor lui Horațiu la oda lui cu lupul, toți am izbucnit dintr'o dată și ne-am pornit pe-un râs de nebun. Multe năzdrăvăni am găsit noi în Horațiu — citeam mult latinește, și repede — dar asta prea iera cu vârf. Horațiu, cum spune însuș, îndepărtându-se cu plimbarea prea mult de oraș, a ajuns într'o pădure și-aici i-a ieșit un lup în cale. Heu, quale portentum vidi!*) strigă Horațiu și de spaimă iera gata să-și dea ortul popii. Noi toate le atribueam într'adevăr

*) Vai de mine, ce monstru am văzut!

slăbiei de înger, și nu fantaziei și exagerării lui Horațiu. Să fii om în toată firea și să vezi un lup, ziua în ameaza-mare, vara și aproape de oraș, și să te-așterni pământului de spaimă — toate acestea ierau tabloul cel mai comic dintre câte ni le puteam noi închipui. N'avea păreche de cât doară pe : Patruzeci de nemți calici se bătură c'un arici. Și-apoi pe lângă toate și tragica exclamare : Heu, quale portentum !

Doisprezece dintre patrusprezece, câți urmam clasa a opta a liceului din Năsăud, ieram băieți de țărani oieri, și purtam căciuli și itari. Vacanțele ni le petreceam prin păduri și prin munți, căci numai la școală ieram „domnișori,” ear acasă ieram ciobani. Ie deci lucru înțeles, că avusesem prilejul să cunoaștem lupii și urșii din experiență, din întâlniri „față la față”, și nu numai din elementele de Zoologie ce se învață prin licee.

Râsul nostru a izbucnit deodată, ca la comandă. Profesorul a înțeles, și a râs și iel. Noi acum ne-am pornit pe râs mai cu suflet. Il vedeam pe Horațiu, om scurt și

gros, cum aleargă peste răzoare ca un zmin-
tit cu toga 'n vânt și cu pălăria — vorba
vine — în mână; ear când ajunge la mar-
ginea orașului și-l întreabă unul care-l întâl-
nește: „Ei, ce-i poete?“ gâfăind îi răspunde
poetul și ținându-se cu mâna de inimă:
„Heu, quale portentum vidi“ și fuge înainte,
căci i se pare că lupul îi vine pe urmă:
Și deodată cu asta, ne vinea în minte și
Țiganul care fugea fuga orbului peste câm-
pii, de groază că auzise pădurea vâjăind.

Din ceasul acesta, vorbele lui Horațiu
au rămas proverbiale între noi. De o sută
de ori pe zi îș aducea ori unul ori celalalt
aminte de iele, și abea le rostea și clasa
întreagă se prăpădea de râs. Iera o nebunie,
par' că ieram plătiți să râdem. Și râdeam
ca femeile isterice. Ajunsesem, că nu ne
mai puteam stăpâni: iera destul să zică
unul „heu“, ca să începem din nou râsul.
Scăpa unul dintre noi creionul jos: altul
de lângă iel sărea repede într'o parte, făcea
o față speriată, se uita la creion și striga:
heu, quale portentum; și noi izbucneam de
odată. Vedeau unul o cioară, altul un câne,

al treilea vr'o găină pe uliță, veșnicul „heu quale“ ne silea veșnic la acelaș răs. Mergeam seara să bem bere : unuia îi trăznea prin cap să strige : heu quale... când vedea halba plină, și râsetul iera gata. Altuia îi da prin cap să strige aceleași vorbe uitându-se la halbă după ce a golit-o, acum râdeam din nou. Nu trecea o clipită și vinea chelnerul : acum vorbele heu quale ierau adresate chelnerului, și râsetul nostru speria berăria.

Și așa zi cu zi. Rosteam vorbele poetului într'o mie de ocaziuni și nici odată nu ni se părea că sânt rău potrivite. Însă cu timpul am început să ne aducem mai rar aminte de iele, să râdem mai în silă, căci prea ne simțeam și noi prostia. Acum începusem să gonim cu vorba pe cine nu le potrivea mai cu spirit. Ne săturasem.

Dar într'o zi eată că s'a redeșteptat gloria stinsă a vorbelor lui Horațiu.

Aveam concurs de limba grecească. Profesorul iera un om peste măsură de aspru și poate și răutăcios. Îi duceam frică. Toți stăteam acum în bancă așteptând

cu spaimă și cu cutremur venirea fulgerului lui Zevs. Când a intrat profesorul, grav și dădător de spaimă, noi tăceam ca peștii. Dar ce-i trăznește unuia prin cap? Pe când profesorul înainta dela ușă spre catedră, s'aude de-abea, de-abea o șoptă de prin băncile din fund:

„Heu, quale portentum intrat!“

Tot hohotul pe care l-am răs noi toți aproape-o jumătate de an, tot acel hohot adunat la un loc, n'ar fi fost nici așa de puternic nici așa de pornit din inimă, ca hohotul din clipa asta. Până acum parodiam în toate chipurile versul lui Horațiu, o, dar acum nu mai iera parodie, iera adevăr, curat adevăr! Și cum nu l-am găsit noi până acum!

Și râdeam de tragi-comedia asta, râdeam cu bucuria răutății, căci multe nume îi găsisem noi profesorului și-i aplicasem multe citate din autori, și nimic n'a prins — dar asta, asta: heu, quale portentum! Contrastul între proastele potriviri de mai înainte ale versului și plina de spirit potrivire de acum, și sosirea acestei bombe

deodată când nimeni nu s'aștepta, și privirile speriate și nedumerite ale profesorului, și absoluta libertate pe care ne-am luat-o să râdem înaintea unui profesor de care tremuram: toate acestea ne-au izbit cu atâta putere, încât n'a mai fost cu putință să ne oprim din hohot. Și precum Xerxes a bătut de geaba cu biciul marea ca să-și liniștească valurile, tot așa se silea de geaba profesorul nostru să ne oprească râsul. Seriozitatea și asprimea lui ierau acum note comice, ierau tocmai esența lui „*quale portentum*” și noi râdeam mai cu inimă.

Profesorul a plecat furios; concursul a rămas baltă în ceasul acela, ear noi am ajuns pe mâna consiliului profesoral. Ni s'au dat pedepse mari: ne-au închis de-arândul cinci dumineci câte opt ceasuri pe zi, ear la sfârșitul anului ne-au clasificat purtarea cu nota cea mai rea.

De-atunci n'am mai răs de vorbele acestea.

Ni se părea, că Horațiu are totuși dreptate; căci dacă pentru noi iera o dihanie de spaimă un om pe care-l văzuserăm

cinci ani dearându-l, de ce nu i s'ar fi părut lui Horațiu dihanie un lup, cel dintâi poate pe care-l văzuse în viață.

Ear la urmă de tot, am început să nu mai înțelegem de ce-am răs noi atâta vreme de bietul Horațiu.

PE CULMEA MUNTELUI

Nici n'am apucat să vedem bine norisorul, ce se ridicase ca un pumn negru din spre Răsărit, și ca prin farmec s'a întunecat dintr'odată cerul întreg. Și cât ai bate din palme se făcú frig, și-a început să ne răzbească o ploae repede și deasă și cu picuri cât boabele de grindină.

Noi ieram pe coasta muntelui, pe coama goală. Căii nu voeau să ne urmeze, de geaba îi târam de căpestre. Nici nu iera de înaintat, căci nu mai puteam s'alegem plaiul prin întunericime, și apoi ne bătea și vântul din față mestecând ploaea cu zăpadă. Culmea pe acolo-i netedă, nici colnic, nici stâncă.

Ieu mai ales tremuram ca varga și-mi dărdăeau dinții. În câteva clipe apa ne răzbise la piele, par'că ne-ai fi aruncat în gărlă.

Am adunat de grabă caii unul lângă altul în șir și i-am acoperit cu sumanele de-alungul spinării până peste cap. Ear noi ne-am îndesuit sub pânțele lor. În felul acesta și caii erau adăpostiți de izbirile ploii și ale vântului, și noi. Dar ce adăpost! Apa cădea de pe sumane șiroaie peste noi, de pe laturi ne izbea vântul, ear pe sub noi se făcuse baltă. Ieram cinci. Și stăteam vârați unul într'altul. Ieu tăceam și m'apucase grija că o să mă 'mbolnăvesc din răceala asta. Moșul Gavril, murmura supărat că-i stinsese ploaea hârbul de lulea ș'acum n'avea loc și chip să și-o aprindă. Unul înjura și scuipa și se da dracului, ear al patrulea — Tudor — nu știu ce avea de împărțit cu al cincelea care iera Țigan.

— Mă, stai pe loc odată, că te 'mping de sari până 'n vale! zicea Tudor.

— Dă nu stau, mă? Dă stăi și tu! Haoleo, o să m'apuce măseaua!

— Fă-te mai așa, să-mi încapă umărul.

— Eaca mă fac.

Dar când făcea loc lui Tudor, scotea din echilibru pe cel ce înjura. Acesta se îndesa la locul avut, dar atunci ne zguduea pe toți și ne pierdeam cumpăna. Ca să ajungem din nou la statu quo ante, Țiganul iera silit să se dea îndărăt, și prin asta earăș împingea pe Tudor cu umărul afară și conflictul începea d'a capo.

După vr'o cinci minute ploaea s'a liniștit. Ieram gata să ne părăsim și noi în liniște adăpostul, când deodată un fulger înspăimântător de puternic ne luă vederile și deodată cu iel un tunet — aproape la urechea noastră — se rostogoli cu atâta muget, încât am trăsărit cu toții. S' au mișcat și caii, ear Țiganul scoțând un „ha-o!“ sări spre noi, și apoi se prăvăli îndărăt, căzând pe spate. În săritură, a lovit cu capul în burta unui cal; calul, speriat și de trăznet și de lovitura Țiganului, se deslipi de ceilalți cai, și deodată toți caii se reslățiră. Noi, cei patru, izbiți de Țigan și învălmășiți de picioarele cailor, ne-am lungit cu toții în baltă și toate sumanele ude ne căzură

în cap. Toate acestea s'au întâmplat așa de repede, încât n'am avut vreme nici unul să zicem măcar o vorbă.

Ne-am dat noi vânt supărării, care după felul său, dar Tudor nici una nici alta, își încleștase o mână în gâtul Țiganului.

— Să știi tu, mă cioară, că te pisez ca pe sacul cu porumb.

Țiganul a spus multe de toate, ear la urmă m'a luat judecător pe mine. Asta se întâmpla mai totd'auna, și pentru că ieram de o fire mai blândă și mai împăciuitoare, și pentru că ieram mai priceput, „băeat cu carte“ și m'aveau mai la capul mesei. Ear în pricina de față ieram și stăpân, căci Tudor iera sluga tatei. Le-am făcut legea, că acum să s'astâmpere, ear Tudor să bată pe Țigan după ce vom ajunge la stână.

Ploua mereu, dar mai încet. Am plecat. Uzi așa, am mai mers vr'o trei ceasuri. Am ajuns la stână pe înserate.

Începuse să mă doară capul. Mi se părea că au să mă scuture frigurile. M'am desbrăcat iute și m'am vârat în niște cojoace calde. Am lăsat să-mi înfierbinte zer,

ceaiul ciobanilor — am băut și m'am culcat încolăcit pe lângă foc. Nu cred să fi trecut cinci minute și-am adormit.

Când stam în munte, nu dormeam în târle cu ceialalți ciobani din pricina fumului de tăciuni, care nu voește nici de silă să se ridice în sus, ci se lasă tot pe jos par' c'ar fi cununat cu plămâni omului. Altă pricină iera cearta ce-o avem cu mama când mă întorceam acasă : ea știa că ciobanii nu-și schimbă cămășile, — pe care le poartă scăldate în unt, — câte o jumătate de an, și că prăsesc astfel animale îndușmănite de moarte cu zacherlina, ear ieu aduceam acasă câte un corpus delicti. Ieu dormeam în coliba bouarului pe staniște, căci aici iera altă întocmire a vetrei și făceam foc numai pentru căldură, nu și pentru fiertul laptelui. Dar de data asta, oboseala mă îngrozise să mai fac și cei vr'o două sute de pași dela târlă până la staniște.

Peste noapte, așa 'ntr'o vreme, mă deștept dintr'odată c'un om căzut peste mine. Iera Țiganul.

— Ce dracu mă, ai prostit?

— Haoleo! Ne papă de-a gata, domnișorule!

— Ce vorbești? și-mi ridic capul. Îmi trăznise prin cap, că-l bate Tudor, ori fac glume ciobanii cu iel.

Afară ținea tunetul într'una, dar departe. Ca prin vis auzeam lătrături de câni. În stână nici un cioban. Am bănuț în dată ce ie.

— Vine la noi! Da dac'o veni la noi? zise Țiganul abea răsufliând.

— Cine, mă?

— Cine! ăla din pădure, cum îl cheamă, de mormăe.

M'am sculat cu grabă de jos. În stână iera zare slabă, focul împrăștiat. Da, iera „ăla din pădure“ al Țiganului. Dase ursul roata printre boi. Trebuie că am adormit adânc, dacă nu m'am deșteptat ieu până acum, pentru că vizitele ursului sânt întovărășite de un zgomot drăcesc și de-o mișcare ca 'n furnicar. Ursul, cât ie de prost, are apucături istețe câte odată. Oile sânt prea puțin lucru pentru iel; de obicei atacă boi. Pe vreme senină, câni — câte 50-80 — dorm

risipiți ca avant-gardă împrejurul stânei, ici, și colo până la îndepărtări de sute de metri. Sânt dresați așa. Pe vreme de ploae însă s'adună și s'adăpostesc pe lângă colibă. Asta o știe ursul. De aceea vine și atacă boii pe vreme când ie greu să-l simtă câinii, când dorm. Dar ursul nu caută numai nopți cu ploae, ci nopți cu tunete, căci tunetul face să nu s'audă grozavele mugete ale bouului atăcat. Ear ploaea îi face și alt bine ursului. Ciobanii au numai două mijloace, afară de câni, să alunge ursul: zgomotul și focul. Puști n'au. Câinii sar grămadă spre urs, dar nu s'apropie de iel; ciobanii strigă cât le ține gura și aruncă tăciuni aprinși în urs.

Cum ie părul ursului plin de rășină ce picură din brazii pe sub care trăește, iel dintr'odată ia foc: ursul aprins fuge, dar curentul de aer înfurie flacăra; dacă îl gonesc câinii, fuge până cade mort; dacă ie lăsat în pace, se așterne jos și se freacă de pământ în toate chipurile și-și stânge focul. Pe vreme de ploae însă, ursul ie sigur din partea asta, căci ploaea stinge

tăciunii ciobanilor. Ear' acum ploua tare, și tunetul o ținea într'una.

— Haid, să plecăm și noi, zic cătră Țigan, că dacă o veni aici, să nu ne găsească.

Ieu glumeam, numai ca să-mi prind sufletul, căci mă cam străbătuse răcorile spaimei. Știam că spre târlă nu vine ursul; dar orcum, noaptea cu întunericul iei gros, de-l puteai prinde cu mâna, vremea asta de furtună, vuetul munților, lătratul cânilor și zgomotul ciobanilor amestecat cu răcnetele boilor îngroziți, toate nu ierau lucruri care să-mi ție inima. Și apoi ce tovarăș' aveam! Par'că tot ie mai bine singur la spaimă, decât c'un tovarăș' slab de înger.

Vântul se întoarse deodată, și se auzea venind spre noi tot amestecul acela de glasuri surde, tot mai tare și tot mai limpede. Câinii urlau rupt ca la fiară, și schelălăeau rar ca la primejdie, dar după glasul lor se cunoștea că veneau în goană, pentrucă glasul le suna tot mai tare, ear chiotele ciobanilor s'auzeau tot mai înecate de lătrături, semn că ciobanii rămâneau tot mai în urmă și tot mai departe.

— Ne-am topit! s'auzi glasul Țiganului de după găleți.

— Taci, mă, că dacă vine aici, îl prin-dem, și ți-l dau ție, să umbli cu iel prin-sate, tananà, și tananà...

Și — mare ți-i minunea — zgomotul venea drept spre târlă! Tot mai aproape, și mai grozav. Am adunat, cu un fel de grabă plină de furie, toți tăciunii care ardeau re-sleți, ca să fac flacăra mare. Ursul venea silit; câinii îl aduceau încoace. O să-i schimb ieu drumul, cu flacăra? As fi aprins întreaga târlă, de iera la adecă.

Zgomotul a început să slăbească. Se depărta. Și în câteva clipe s'a stins de tot.

Am înviiat și ieu și Țiganul; ne-am uitat unul la altul, dar n'am vorbit nimic.

Când s'au întors ciobanii, au început să râdă văzându-ne. Ne-au cunoscut, că ni-a fost spaimă. Și-mi iera grozav de ciudă.

— Ei, ce-a fost? A omorât vr'un bou?

— Ei, par'că i-am dat răgaz. A sfâșiat puțin pe unul. Dar nu-i nimic. Să nu ne fi omorât vr'un câne.

— Și încotro l'au gonit câinii?

— Spre sâlhă. . . Vezi, tot ie bine că a rămas cineva în târlă, că ni-a ținut focul să nu se stângă.

— Să vă ia dracu focul! Am zis ieu cu necaz, căci se stârnise în mine gândul, ce caraghios am fost cu puțină vreme înainte. Să cred ieu, că zgomotul s'apropia de târlă! Acum înțelegeam părerea. Câinii ieșiseră cu ursul din vale și-l goneau la deal pe coasta din față; cu cât înaintau, cu atâta zgomotul venea în linie mai dreaptă — mai orizontală — cu târla, și ie lucru firesc, ca treptat-treptat să fie auzit tot mai limpede. Când au trecut câinii de cealaltă parte a culmii, vuetul s'a stâns deodată.

Ciobanii au început apoi să-și spuie întâmplările. Unul una, altul alta, ba așa, ba pe dincolo, și dăi, și dăi! Ieu eram istovit cu totul, mă zdrobise spaima și nu ieram bun de nimic, nici măcar să-mi dau pe față necazul care-mi prinsese rădăcini în inimă. Am tăcut multă vreme. Țiganul, mai alt fel de fire, sta gură căscată și asculta. Cum îi venise spaima, așa-i trecuse.

— Haoleo, mânca-te-aș, da cum iera?

Râsul ciobanilor a început să-mi facă rău. Mă înfiorase mânia.

— Ce râdeți atâta de om, dacă v'a întrebat cum iera? De unde să știe iel?

— De ce n'a venit cu noi să-l vază? Ei, vino acum, să-l vezi, că ie colea de vale.

Și Tudor înhăță pe Țigan de ceafă și-l porni. Acum se puseră toții pe hohote. Iera într'adevăr lucru de râs, cum se sbătea Țiganul ca în gura șarpelui și schelălăea ticălos ca un câne din lanț când ie bătut, și s'aruncase jos și da din mâni și din picioare, cum bat caii cu picioarele în vânt vara când se tăvălesc de căldură.

Și cu cât se împotrivea Țiganul, cu atât Tudor îngroșa gluma. Și râdeau cu toții, și râdeau; și mă uitam și ieu la iei, și nu puteam să râd. Imi sărise inima și nu-mi mai venea la loc.

NEAGA

Sântem Central University Library Cluj trei.

Cei doi sânt: ieu cu vizitiul Samson. Al treilea n'are nume. Da, ie un om sucit, în cât n'are nume, de sucit, se 'nțelege. Vizitiul are nume, dar nu ie al lui, ie din „sat de căpătat, mulțămesc cui mi l-a dat.“ Și într'adevăr mulțămește, orcui îi rostește numele, cu înjurături și dacă se poate și cu pumni. Samson adică ie o poreclă, care face zile fripte bietului vizitiu. Și cu cât îi rostești porecla mai cu bunăvoință, cu atât mai răutăcios îți răspunde Samson. Așa ie lumea, faci binele și-ți aștepți răul.

De altfel, și Samson ie om sucit. Și-l

cheamă Tănase din mila lui Dumnezeu și din grația popii. Și când îl chemi Tănase, nu se supără! Să te miri!

Și așa. La început iera cuvântul și cuvântul iera la Dumnezeu și — pardon! Samson al meu iera neam de popă și în tinerețele sale cerceta des biserica și rar cârciuma, acum însă a întors lucru, fiindcă — să-i dăm lui însuș cuvântul, ca s'arate filozofia acestei întoarceri de lucruri: „fen'că și vremurile se 'ntorc, ear omul la o adică nu știe nici cât știe o musculiță, anume că una cu una face două, și cu trei fac mai multe!“ Ei, mai vrei explicații? Din vremea când iera bisericos, Samson învățase stihul începător al evangheliei lui Ioan; ear acum, de când ie frate cu cârciuma, s'a apucat să inventeze o melodie quasi-bisericească și să cânte stihurile lui Ioan pe melodia proprie. O bombănea toată ziulica. Mă obișnuisem cu ea; ear versurile îmi intraseră și mie în cap, încât le recitam fără voe și — ceeace ie mai scandalos — le cântam chear pe melodia lui Samson.

Va să zică așa.

Acu, într'o zi aveam să plec la oraș. Samson punea caii la căruță. Ieu stam în poartă. Pe drum trecea un car de lemne.

— Ei, n'ai putut să pui mai multe?

Al treilea, căci iera iel, pocni din bici și atinse pe boul de cătră om. Nu m'a învrednicit însă cu răspuns.

— Unde le duci? întrebai ieu.

Iera de sine înțelese că le duce în oraș. Întrebarea mea iera așa de fără rost, încât însuș devotatul meu Samson se uită lung la mine și începú deodată să cânte: „Întru început iera cuvântul“ — probabil cânta, ca să nu-l năvălească râsul.

Dar la așa cap, așa tichie. Răspunsul celui de-al treilea a fost vrednic de întrebarea mea :

— La mama focului!

Adică, al treilea voia să-mi dea un răspuns chipul injurios cam așa : la mama zmeilor ori la dracul ! Dar s'a păcălit :

— Ba bine că nu ! Păi știu ieu că la mama focului, că d'aia sânt lemne. N'o să le duci la mama apei !

Samson a făcut odată he-he ! o tusă

cam vară-primară cu râsul, dar n'a isprăvit bine he-heul și a continuat „și Dumnezeu iera cuvântul“.

Al treilea s'a oprit pe loc, s'a uitat o clipă urât la mine, apoi s'a întors liniștit și și-a văzut de drum. Adevărul ie, că vorba mea cu „mama apei“ a fost să fie un simplu joc de cuvinte, și a ieșit un blestem. Căci „mama apei“ însemnează înecare, în graiul țăranilor de pela noi, și aceste vorbe se întrebuintează numai în blesteme. Ieu nu știam; mi-a spus Samson mai târziu. Atunci am înțeles de ce Samson a scos acel he-he neexplicabil și, par'că fricos ca să nu-l observ, a început să cânte. He-heul iera un fel de reprobare a vorbelor mele.

— O să te văd ieu la Dealu-Târgului! Încarci după doi boi ca după șase. Minte de cioban dus la biserică! zisei ieu celui de-al treilea.

Al treilea se întoarse izbucnind:

— N'o să mă vezi! Și n'o să te rog să-mi dai boii tată-tău, ca să urc dealul... și mai ține-ți gura odată!

Samson earăș a scos un: „O-lio!“ dar

fără întrerupere a continuat „la Dumnezeu iera cuvântul“. Acest o-lio ! iera o interjecție, care voea să zică: „dar bine-i potriví răspunsul, așa mojić nici io nu puteam să-i răspund!“ ear continuarea cântecului iera o apucătură, sau un zor al temerii, că io voi observa că iel aprobă mojićiile celui de-al treilea.

În urmă...

Ieu cu Samson am plecat abea după un ceas. Ni se întâmplase ceva. În realitate cam următoarele: Samson se aproviziona totdeuna, când pleca la drum, cu un clondiraș de țuică. Precaut, omul! Acu, nu știu unde îș ascunse clondirul — căci celelalte două slugi îi cam băteau urmele și-l păcăleau. In aparență însă Samson pierduse cheea lăzii dela trăsură, ear în ladă ierau hățurile. Samson caută cheea pe sub paturi, prin paturi, prin podul cu fân, prin cotețul găinilor, în grădină pe după clăi, în șură pe după care, pela chiotorile casei, în scocul dela fântână și așa mai încolo. In urmă a găsit cheea — ei! în ieslea grajdului, și lucru curios: odată cu cheea găsise și clondirul.

Am plecat. — Când am ajuns pe Dea-

lul-Târgului, eacătă și pe-al treilea, înțepenit cu carul în mijlocul drumului. Îș bătea boii de sta să-i omoare.

— Ei, nu vezi? am zis ieu cătră al treilea.

— Nu ți-am spus? zise Samson, tot cătră al treilea.

— Ce să văd? al treilea cătră mine.
— Ce mi-ai spus? — tot al treilea, cătră Samson.

— Că ai pus prea multe lemne!

— Păi, asta o văd ieu!

Samson s'a uitat la mine, ieu la Samson, apoi amândoi la al treilea, ear al treilea se uita, nu știu cum, la amândoi noi deodată.

— Vezi acum, că o să te rogi să te ajut —?

— Ba, mă ferească Dumnezeu!

— Da ce, o să dormi aici?

— O să dorm, și lasă-mă în pace!

Și al treilea earăș începú să croească pielea boilor. Samson se uita la al treilea lung, lung, fără să răsufle.

Trebuea s'ajutăm creștinului.

— Tănase, dă-te jos, deshamă caii și prinde-i dinaintea boilor.

— Da nu vreau, mă, nu vreau! N'auzi tu, mă, nu vreau! zise al treilea și se repezi la Samson, prinzându-i amândouă mânille.

— Da stăi, mă, omule! că doar ție îți vreau binele! răspunse Samson.

— Să fii tu al dracului cu bine cu tot! Nu vreau, mă! Poi, dacă nu vreau, mă... Și al treilea împinse pe Samson la o parte.

A urmat o scenă nostimă. Ieu mă uitam din trăsură. Samson față în față cu al treilea, foarte apropiați, așa că nasurile mai mai li se atingeau; amândoi cu capul puțin dat într'o parte, cu corpul plecat tare, par'că își făceau complimente, și amândoi cu mânille după spate.

— Da ce, he!?! zicea Samson, rânjindu-se, ca un copil care face altuia în ciudă.

— He, ce he?

— Nu vrei, hai?

— Eacă nu!

— Să-ți omori boii... he?

— Ce he? Sânt ai tăi?

— Ai băut? he?

— Ce he? Tu mă!

Aici al treilea îș luă mâna dela spate și o vârâ în ochii lui Samson.

— O să le duci pielea 'n spate, he!

— Ce he? Nu vreau, mă, n'auzi!

— Da' nu vrea, mă! Și să fii tu al dracului!

— Ba tu, mă?

— Ieu mă?

Aici Samson îș luă amândouă mâinile dela spate și le vârâ în nasul celui de-al treilea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'ar fi încăerat. Am intervenit, însă, din trăsură:

— Lasă-l în pace, Tănase! Desprinde caii!

Al treilea vení furios spre mine.

— Da nu vreau, n'auzi! se răstí iel. Scuipă odată, apoi continuă: Pti! comedia dracului! Nu vrei și nu vrei, și iei să-ți facă peste voe!

— Bine, nu vrei. Dar n'am mai pomenit om ca d-ta. Iești la nevoe, și par' c'ai mâncat ceapa ciorii: nu vrei și nu vrei! Par'că ți-am cere plată! Dar sucit mai iești.

Al treilea nu-mi răspunse, ci se repezi

la Samson, care desprinsese un cal dela trăgătoare.

— Mă, te ia dracul, dacă nu mă lași în pace! Nu înțelegi tu, că nu vreau! și apăsă de după cap spre pământ pe Samson, care sta plecat. Samson se ridică, dete din umeri, uitându-se la mine. Al treilea apucase acum ștreangul și voea să-l prindă earăș de trăgătoare.

— Ia ascultă-mă! zisei ieu, sărind din trăsura și luându-i ștreangul din mână. — Ie trăsura ta? Sânt caii tăi? Fugi de-aici, și lasă pe vizitiu să desprindă caii. Ce dracu! N'o să am ieu dreptul să-mi desprind caii mei dela trăsura mea! Desprinde, Tănase, caii și paște-i pe marginea drumului!

— Da paște-i pân' or crăpa; pe mine să mă lăsați în pace! zise iel, trăgând mereu ștreangul spre trăgătoare.

— Lasă, mă, ștreangul! Du-te la carul tău; ce cauți la trăsura mea —?

În urmă se duse. Tănase desprinse caii și-i păștea pe marginea șanțului. Al treilea, acum furios începū să-și bată din nou boii. Am stat și m'am uitat. Dar dela

o vreme un bou începî să mugească de durere. Acum nu m'am putut stăpîni.

— Iești nebun! Tănase, adă caii și prinde-i înaintea boilor!

Al treilea se întoarse spre mine, stînd ca o statuie. Samson a adus caii, i-a potrivit, i-a prins la proțap. Al treilea stătea tot nemîșcat privind la mine. Credeam, că s'a cumînțit. Deodată însă se repede la cai, îi desprinde și le dă drumul. Ieu am început să rîd, nu atîta de îndărătnicia țăranului, cât de mine. Omul ăsta iera de legat! Mi-a dat prin cap, să spui lui Samson să țină bine pe țăran în brațe, ear ieu să prind caii la proțap și să-i scot carul în deal. Dar am cercat întîi cu buna :

— Ei, să scoatem caru; ce mai stăm aici!

— Da cine focu vă ține aici! Plecați și duceți-vă învîrtindu-vă!

— Cum să ne ducem, și să te lăsăm aici? O să ne ajungă bătaea lui Dumnezeu...

Și altele multe. Iel însă, nu, și nu, și earăș nu. Samson turba de mînie.

— Acum, să mă ia pe mine dracul, dacă nu te leg butuc aici, am zis ieu — și

o să văd ce-ai să-mi faci! Toată lumea o să-mi dea dreptate... Adu o funie, Tănase...

Tănase atâta aştepta. Acum a început o zvârcoleală. Auzi tu, să legi pe om, ca să-i poţi face binele! Dar ce iera să faci?

L'am fi legat, dar — Țiganul la mal se îneacă.

— Ei, mai iute și tu Samsioane, strânge-i mâinile spre pept...

Samsioane! Am rostit io vorba Samson! Vizitiul meu iera foarte devotat, îl știam de mic copil tot vizitiu la noi; mă respecta. Îl respectam și ieu. Credea, că-l cred om foarte vrednic. De-aceea o vorbă a mea îl supăra mai rău decât l-ar fi supărat tot satul. Mă feream și ieu să-i zic Samson, ca să nu-l supăr. Odată numai într'o eamnă l'am chiebat pe poreclă — ieram în sanie. Iel s'a întors repede spre mine, a mișcat puțin din sprinceană și a tăcut. Dar la cea dintâi încordătură a drumului, io zăceam în zăpadă. Răsturnase vizitiul sania. Nu m'a lovit, dar mi-a intrat zăpadă pe după gulerul cămășii până în sin. Iel a început să înjure cail și drumul, în vreme ce mă

scuturam de zăpadă: ieu m'am prefăcut că-l cred și că nu înțeleg care ie adevărata cauză a înzăpădirii mele.

Și acum a doua oară! I-am zis Samson!

Iel deodată îș desfăcú mânilé de peste pieptul țáranului, asvârlí funia și se întoarse spre cai.

— Ce-i, Tánase?

— Ce să fie? Sânt ieu nebun, să sar la oameni în drum ca să-i leg?

— Asta-i acum!

— D'apoi care alta! Are dreptate omul: cine dracu a mai văzut să legi pe creștin când n'ai nimic cu iel!

Ei, na-ți-o frântă că ți-am dres-o! Țáranul, lucru de mirare, în loc să înjure mai departe și să se lege cu răul de mine, tăcea și se învârtea de aci până colo, uitându-se pe jos, ca și când ar căuta ceva, și scui-pând câte odată într'o parte. Iera ca o cio-cârlie beată. Samson se așezase pe malul șanțului, cu picioarele 'n șanț, cu fața întoarsă încolo spre pădure. Tăcea și iel.

Ieu nu știam ce să fac. M'am suit în trăsură și mi-am aprins o țigară. Cât am

fumat țigara, am tăcut toți trei. Tunase când ne adunase! Să plec, să las pe țăran în drum? Să încerc să îmbunez pe Samson? Să încerc să conving pe țăran că-i trebuie ajutor?... Mai știi și ieu! În urmă am scos o carte din buzunar, m'am tolănit pe jețul trăsorii și am început să citesc. Ieram hotărât să nu încep ieu vorba, chear de-aș fi stat acolo până seara. O să se sfârșască comedia asta într'un fel! Timpul trecea.

În sfârșit m'a prins neliniștea. Samson par'că are dreptate! Ce aveam noi să ajutăm cusila cui nu vrea? O să râdă satele de mine! Și cu gândul ăsta, m'am ridicat de pe jeț, să poruncesc lui Samson să prindă caii și să plecăm. Dar când am văzut carul, mi s'a părut că totuș ieu am dreptate. Aș! Nu pot pleca așa. De-aș ști că ajung în pușcărie, ieu trebuie s'ajut omului, trebuie să-l leg. Cu gândul ăsta am sărit jos din trăsură. Ei, dar Samson nu vrea! Ieu singur ce să fac?

M'am suit earăș în trăsură. Ce motiv o fi având țăranul ăsta, să nu primească să-l ajuti? Ie zmintit? Ie mândru? și ce

dracu așteaptă? Acum sta proptit de-un bou și se uita 'n pământ. O fi nădăjduind, că sosește vr'un țaran ori din jos ori din sus, ca să-i ajute. Dar de ce nu primește ajutorul meu?... Și-mi vinea să-l întreb ce are cu mine? Ce i-am făcut?

M'a coprins mânia. Tot atât! Mă duc și-l prind de piept și-l izbesc odată să i se scuture creerii. Mișelul! Mă ține aici în drum! Tot atât! Il izbesc odată, ș'apoi îl las cu boi cu tot aici, și-mi văd de drum. Ei, așteaptă tu!

— Ce mă încurci, mă, în cale, și nu mă lași să plec odată?

Al treilea se uită lung la mine și începú să râdă.

— Ei, năravul dracului ce-l ai, boerule! Da, aștepți să te rog în genunchi, ca să-mi dai caii înaintea boilor?

Poftim! Obraznicul îmi făcea acum imputări! Și cum râdea, ah, cum râdea.

— Piei, drace, de-aici! Piei, că-mi fac păcat cu tine! Da nu ți-am zis, că-ți dau caii?

— Ai zis; faci ca Sasul. Dar nu zice, și dă-mi-i! Ce focu de suflet ai, să mă ții

în drum ca pe-un câne! Că jidan să fiu, și tot n'ar trebui să mă lași să mor pe cale! Ori te temi că-ți vor plezni caii, dacă i-oi prinde la proțap până colea în vârful dealului? Ce mai suflet, maică sfântă!

— Fire-ai tu al dracului cu cine te-a încălțat când ai fost mic! am zis io prin-zându-l de piepții cămășii. Da nu ți i-am dat? și l-am izbit cu capul de loitra carului. Dar nu ți i-am dat? Și-acum sări cu gura, păcătosome! și l'am izbit la dreapta, spre șanțul lui Samson. Țăranul s'a dus împletecindu-se ș'a dat drept în spatele Samsonului. M'am mirat însumi de izbitura asta, căci de obicei io n'aveam atâta putere.

Țăranul sări, cum am spus, în spatele lui Samson, care nu se întorsese deloc spre noi să ne vadă cearta. Unul preste altul se prăbușiră 'n șanț, clae pe grămadă.

— Întoarcă-mi-te cu cearșaful, nătărăule! izbucni Samson din gură, dar în acelaș timp și din mâni. Îi căra țăranului pe după cap, par'c'ar fi fost plătit cu numărul.

— Ce dai, mă? M'a împins boerul!

Samson însă simțea grozavă trebuință

să dea. Îș răzbuna sufletul, dar greșise adresa : pe mine avea iel supărare.

— Mă, Tănase, iești nebun? Zisei ieu.

Tănase contení cu pumnii. Țăranul fie că se temea — noi eram doi ! — fie c'a luat pumnii drept o glumă, s'a scuturat de praf și a ieșit din șanț. Io ieram zăpăcit de tot. Rămăsesem împetrit pe malul șanțului.

— Ei, plecăm odată, ori nu plecăm? întrebă țăranul cu tonul cel mai prietenesc și mai vesel din lume.

— Plecăm, mă ! Bine că ți-ai venit și tu în fire ! răspunse Samson cu acelaș ton prietenesc și vesel.

Am început să râd, din toată inimă să râd. Așa oameni mai rar ! Se schimbaseră cu totul. Ba, Samson îș căută clondirul și trase o înghițitură, apoi îl dădú țăranului.

Am prins caii la proțap. Ieram toți în chef; iei doi, mai ales din pricina clondirului ; ieu din pricina aplanării lucrurilor. Începusem, în duet cu Samson, a mormăi : „Cuvântul iera la Dumnezeu și Dumnezeu iera cuvântul.“ Carul pornise.

— Ei, lasă-i acum, nene, odată ! Nu-i

tot plezní, zisei ieu cătră al treilea, care tot mereu biciuea caii.

— Asta-i! De ce sânt cai!

Dar contení din bici. După o vreme, eară:

— Ei, lasă-i că merg iei! Ce-i tot bați!

Țăranul stătú în loc, par'că n'ar fi înțeles: cum ie asta, să nu bată caii.

— Da de ce să nu-i bat?

— Fiindcă nu-mi place!

— Asta-i una!

— Asa? Apoi uite a doua: sânt caii mei! Apoi uite a treia: dacă mai dai cu biciul, te izbesc colo în șanț grămadă!

Țăranul, ca semn că s'a convins de cele spuse, trântí una după alta câteva bice pe spatele cailor, din toată puterea.

— Nu fii nebun, mă! strigai ieu mânios. Nu-i mai bate, n'auzi! Căci, în adevăr, caii trăgeau bine, carul mergea repede, ear bicele ierau de prisos.

Țăranul începú acum să bată boii.

— Nu bate boii, nene! Nu bate boii! Nu bate caii! Nu bate, auzi!

— Sânt boii mei!

— Pot să fie !

Țăranul earăș stătú pe loc.

— Boii mei să nu-i bat, caii d-tale să nu-i bat ! Pe cine să bat dară ?

— Bate-ți soacra ! zise Samson glumind.

— Ba, bate-ți capul de pietre ! adăogai ieu.

— Ba caii și boii ! De, o să mă iau după nebuni !

Și pliosc, trosc, pe spatele cailor și ale boilor.

Samson, care ținea foarte mult la cai și nu-i bicuea niciodată, a tăcut până acum — un lucru neexplicabil pentru mine — dar deodată îi sări țandăra. Iel zmulse furios biciul din mâna țăranului și-l izbí de parte în urma carului.

— Ce-a fost asta !

— Asta a fost să-ți bagi minte în cap ! Ia seama, mă omule, că tu astăzi îți pui boii în cârd cu dracul !

Țăranul îș aduse biciul. Iel mâna vitele, ieu cu Samson împingeam de leuci. Dealul iera repede, dar nu înalt ; am lăsat trăsura fără pază, căci o vedeam într'una

chear și din vârful dealului. Mai înaintarăm vreo câțiva metri. Țăranul earăș cu biciul pe spatele cailor. Acum Samson se repezi la țăran, îl prinse din spate peste mijloc, îl ridică sus încât țăranul bănănăea cu picioarele în aer, îl cârnî într'o parte și-l puse cu fața în jos în drum. Samson iera voinic, că doar voinicia îi adusese porecla.

— Așa, tine-l Tănase! Ține-l așa, până duc ieu carul în deal!

Am dus carul în deal, l-am oprit într'o margine a drumului; am desprins repede caii, am suit călare pe unul și m'am întors la trăsura în vale. Samson se zvârcolea cu țăranul, care stătea tot cum l-am lăsat, cu fața în jos și cu Samson în spate.

— Ei, mai ține-l Tănase, până aduc trăsura!

Am alergat la trăsura, am prins caii și-am urcat dealul. Când ajung la cei doi luptători, Samson lasă pe țăran, dându-i și de cheltueală doi pumni peste cap, apoi în fuga trăsurii se urcă lângă mine pe capră. Îndată începură să curgă pietrele după noi, una chear a căzut în trăsura.

Țăranul fugea după noi bombardându-ne. Știam noi că așa o să fie, și-a fost bine că Samson a dat țăranului drumul numai în clipa din urmă, căci altfel n'am fi putut trece pe lângă iel cu trăsura, în urmă-i, căci ne-ar fi spart capul cu pietre.

Când am fost de cealaltă parte a dealului, și departe de țăran, Samson cu niște bine-simțite cuvinte m'a convins, că iel simte absoluta nevoie de o zdravănă înghițitură din clondir, după atâtea peripeții pline de pericol. De, par'că simțeam și io această trebuință, și-am înghițit și io din clondir. Ieram foarte sbătut, așa că vrând să-mi fac o țigară, de tremurătură am împrăștiat de vre-o trei ori tutunul depe foiță.

— Ei ce zici, Tănase? am întrebat io într'un târziu.

— Hm! bine i-am făcut! Auzi tu!, Să-i dăm și caii, ca să easă în deal, să-i dăm și țuică, și iel, mișelul, iel...

— Iel, mișelul, să rabde și o bătae ca să-i ție măcar pe-o săptămână!

O POEZIE NEMŢEASCĂ DE ALEXANDRI

Nu ştiu cum, mă împretenisem în München cu un neamţ tinăr, pictor. Iera băeatul unui băcan. Cuminte băeat; avea însă o dragoste a focului să discute necon-
tenit teoriile artei. Lucrul acesta pe mine mă supără. Teoriile sânt socoteala de-acasă, ear producerea operelor de artă ie socoteala din târg. Neamţul meu iera mai mult critic, decât artist. În urmă l-am făcut să priceapă, că pe mine mă supără teoriile lui, şi că, peste tot, io dau foarte puţin pe toate teoriile în artă. A răs, când i-am spus că Românii au o vorbă mojiică, dar foarte potrivită, în ce priveşte pe criticul

care dă povețe artistului: „Te apuci să n-veți pe tată-to cum să fac copiii!”

Băcanul, tata pictorului, cam pe aceeaș urmă. Fusese bogat, ținuse odată cel mai elegant otel din München „à quatre saisons.” Scăpătase rău; iera chefliu și darnic, n'avea apucături de negustor. Bavarez întreg. Odată prietinel meu mă cheamă acasă la iel. Băcanul iera văduv. Avea numai pe Edgar, pictorul, și o fetiță blondă de vr'o 10 ani. Am beut câteva pahare de vin împreună. Făcea băcanul mare haz de numele meu, îl rostea în toate chipurile, numai corect nu. „Cșoboc, Cșocob — na, ein verflixter Name!” Și râdea-râdea. Io ca să-i răsplătesc, am făcut câteva versuri, în care-i schimonoseam numele. Il chema Grumme; io îi ziceam Grummel, ca să rimez cu Hummel și cu Bummel. A răs cu hohot. Din vorbă în vorbă, a aflat că sânt Român.

„Cee, Român? adecă Valah, nu-i așa?” Io, cu toate că din gura unui străin mă înghimpă vorba Valah, i-am răspuns: „Da, sânt Valah!”

„Asta am știut-o numai decât.” Apoi,

ciochind paharul și răsând, adăogă : „Toți Români ăștia sânt poeți, dar toți fac versuri proaste!”

„Ai mai văzut vr'odată Români?” am întrebat.

„Oho, dar câți. Buni băeți, dar fără cap. Toți cheltuitori. Nu știu nici cât au în pungă, nici cât scot din ea. Știu io dela Karlsbad. Aveam un restaurant acolo. Și-apoi poeți... he, he, ca d-ta! Să vezi!”

Băcanul meu aduse o bucoavnă, un fel de album, de pe vremea când avea restaurant în Karlsbad și ținea otel în München.

„Toți muzafirii mei, cei mai de Dai-Doamne, scrieau câte ceva în album. Am și Români, uite-i!”

Frunzărind albumul am găsit în vr'o opt locuri versuri scrise de „Români.” Improvizații, epigrame, aprecieri asupra paturilor și mâncărilor. Mai toate mi s'au părut scrise de Ovrei de prin Galați, Brăila, Craiova etc. Versuri proaste, nărozii. Toate epigramele aveau comentarii, ear acestea alte comentarii. Papara paparei până într'a opta spiță.

„Dar ăsta-i întrece pe toți. Na, și ăsta

ie poet... așa măi rar!“ zice băcanul și-mi arată un nume.

Iera Vasile Alexandri. Stase poetul nostru câteva zile în München, la otelul Grunme, și-a fost hărțuit de stăpânul otelului, să-i scrie ceva în album. Scrisese patru versuri. Le copiez întocmai :

Der Beafteak hier ist miserabel
Der Wein ist aber vil amabel.
Erforsche nicht woher und wie —
Ein Dichter aus die Roumanie.

„Ei vezi ! Versul al 5-lea ie al meu !“

Acest vers de otelier ie : „genannt Herr V. Alexandri.“

Versurile sânt scrise cu litere latine. Versul al treilea nu ie al lui Alexandri, așa cred io. Ie prea corect scris. Se vede că poetul îl știea de undeva și l-a trântit aici, s'o potriví nu s'o potriví. Cuvântul **vil** din versul al doilea ie șters cu o trăsătură de condei ; de-asupra lui ie scris de-o mână străină **sehr**, dar și acest cuvânt ie șters și de-asupra lui ie scris de a treia mână **recht**. Alături de versurile lui Alexandri sânt alte două versuri, un comentar gramatical :

Du verstehst nicht einmal das A-B-C:
Wir schreiben *vil* mit einem *e*.

Ear mai jos, un adept al purizmului în limba germană, a scris relativ la adjectivele amabel și miserabel următoarele rânduri:

So 'ne Fabel

Mit a m a b e l :

M i s e r a b e l .

Steck dir anderswo den Schnabel.

(L. von Babel.)

Versul al patrulea ie mojić de tot, și de aceea bănuesc că l-a scris vr'un student, care-și permite toate glumele, după obiceiurile de pe acolo. Pe marginea din stânga a albumului ie scris, referitor la **aus die** din versul al patrulea:

Mein liebster Herr Dichter,

Wir sagen deutsch a u s d e r .

Aceste versuri au cel mai mult haz dintre toate comentariile: cuvântul **Dichter** (poet) ie accentuat fals, pe silaba ultimă, ca se rimeze cu **der**: o batjocură fină.

Dar nici acest zeflemist cu **Dichter**, n'a scăpat teafăr. Sub aceste două versuri, sânt

scrise altele cu cerneală roșie și în jargon ovreesc :

In diesem Falle, Herr,
Entweder die, noch der —
Ä daitscher Proffesähr.

„Ei, vezi, ce poeți...“ zise băcanul meu. „Ei, dar acest domn din România iera un băeat foarte de treabă; îi plăceau al dracului fetele și muzica.“

De aici băcanul a început să-mi spună ce ie poezia și cum trebuie făcută, și începu-se să-mi ție o conferență despre poezii lui favoriți. Mai la urmă, când l-am rugat să-mi lase albumul să copiez versurile lui Alexandri, mi-a zis :

„Ia, spune-mi, aveți și d-voastră Români literatură? Aveți poezie?“

„Nu!“ i-am răspuns io. „Noi ne ocupăm mai ales cu pictura. Avem pictori renumiți...“

„Ce dracu! zise iel. Nici nu-mi închipueam! Pictori renumiți... care mama-pădurii?“

„Las, tată, că mergem într'o zi în Glasspalast și vedem!“ zise Edgar, care

știa că io glumesc, căci vorbisem noi de pictura română mai înainte.

„Vreau să văd! Auzi d-ta!... Nici nu-mi închipueam....“

Nu m'am întâlnit cu iel cât am mai stat în München. Mă temeam să nu dau de rușine. În „Glasspalast“ se expun de câți-va ani în fiecare vară mii de tablouri: ie o expoziție internațională. Toate națiunile sânt reprezentate; dar de Români nici vorbă.

Așa am găsit io aceasta a doua „poezie“ nemțească a lui Alexandri. Cea dintâi ar fi cunoscuta declarație de amor, ce-o făcuse poetul unei germane care-l ruga să-i scrie în album:

So viel der Schwabe liebt die Bier,
So viel und mehr viel lieb ich dir.

Aceste versuri însă, la urmă, poate că sânt numai inventate. Nu știu unde le-am citit, și nu-mi aduc aminte nici de greșelile lor ortografice, nici dacă iscălea cineva pentru autenticitatea lor.

POPA COJOC

Curând după suprimarea revoluției dela 1848 în Ungaria, tinărul Impărat Francisc Iosif a vizitat Ardealul. I s'au făcut ovațiuni din partea Românilor și, pe unde trecea, îl saluta poporul în frunte cu preoții. Între acei preoți, care l-au salutat, a fost și popa Cojoc dintr'un sat din sudul Ardealului. Acest preot iera în vârstă de vr'o cincizeci de ani. Impăratul adresa câte-o vorbă două fiecărui preot și uneori și bătrânilor mai respectabili dintre țărani. Cum s'a potrivit, cum nu, Impăratul a întrebat pe preotul Cojoc, dacă are copii.

— Am, Majestate. Sânt toți aici.

Și din șirurile poporului au ieșit patru flăcăi, unul de vr'o douăzeci de ani, și ceilalți trei fiecare mai tinăr decât celalalt cu un an. Împăratul s'a uitat la flăcăi, s'a uitat lung la popa, s'a întors apoi spre generalii din suita sa. Generalii s'au apropiat, privind cu mirare. Popa iera un voinic înalt, plin de viață, flăcăii asemeni de voinici, zdraveni și frumoși.

— Să trăești, părinte, și să-ți trăească flăcăii! O să facem soldați de frunte din iei.

Generalii continuau să șoptească între dânșii; Împăratul se uita cu ochii plini de zimbet la flăcăi: ierau Români, acei Români pe care s'a răzimat imperiul habsburgic în vremuri de grele primejdii, voinicii lui Iancu, care a ținut streajă tronului, când resvrătorii lui Kossuth au amenințat cu ruină colosul imperiului.

— Să-mi lași, părinte, doi flăcăi, să-i duc cu mine la Viena.

Garda imperială a fost totdeauna compusă în majoritate din Români, mai ales Năsăudeni și Bănățeni, băeți din cele două „confinii militare“ care dedeau două regi-

mente de grăniceri: păzitori de plaiuri în timp de pace, purtători de steaguri și avant-garda oștirilor imperiale în vremuri de război. În garda imperială României ierau în majoritate, nu numai căci Împărații cunoșteau credința și alipirea lor de tron, ci și pentru că ierau toți voinici ca brazii și frumoși mai mare dragul.

— Cum poruncește Măria Ta, răspunse preotul. Când le-o veni vremea, am să dau cu drag și pe aștialalți doi și pe cei mai mărunți, să slujască țara și pe Împăratul.

— Numai pe unul ți-l mai vrem, că prea ie voinic. Unul să-ți rămâe acasă, să-ți sprijine bătrânețele, zise Împăratul, familiar acum cu preotul și încântat de iel și de băeții lui.

— Pentru bătrânețe avem noi alții mai mici. De va vrea Dumnezeu, vor crește mari spre bucuria și mângăierea noastră. Și apoi avem și fete.

— Mai ai copii, părinte?

— Mai am, Măria Ta! Dacă te înduri să-i vezi, sânt aici.

Împăratul n'a răspuns, a zimbit numai

clipind din ochi și a sărit din șea jos, apropiindu-se de mulțimea poporului. Câți-va din generalii au descălecat și iei.

Popa Cojoc și-a adus copiii, Împăratul s'a dat un pas înapoi, crezându-se ori mistificat ori batjocorit. Ierau trei fete mari, frumoase și frumos îmbrăcate, în urmă doi flăcăi andri, subțiri și îndrăzneți la umblet, apoi patru copii mai tineri. Preoteasa venea în mijloc, și de o parte și de alta a rochiei i se țineau doi copii mai mici, ear în brațe purta alți doi cojocei de fașe, gemeni. Iei au venit în fața Împăratului făcând un grup cu cei patru flăcăi. Ierau șapte-spre-zece suflete, o spuză de copii, și toți ai popii. Asemănarea tipului copiilor și buna-credință a popii au liniștit pe Împăratul, care la început n'ar fi crezut în schimbul împărăției sale cu un toiag de cerșetor, că toți acești copii sânt frați dela un tată și dela o mamă.

— Ce ziceți, domnilor, de lucrul acesta?

— Ie o minune, Majestate, o minune, răspund generalii.

Bătrânii generali nemți credeau, că ie o minune lucrul, că tinărul popor al Româ-

nilor poate da probe de atâta fecunditate. Împăratul bate pe umăr pe popa Cojoc.

— Ai avere?

— Am, câtă a dat Dumnezeu!

— Și ce zici, când te gândești că ai atâția copii?

— Ce să zicem Măria-Ta? Noi nici nu ne gândim când îi facem, nici nu ne batem capul cu iei când îi avem. Ne sânt grei până sânt mici. Dacă apucă să crească, ne sânt de ajutor, că nu mai muncim cu brațe străine. Copiii sânt averea Românilui, și apoi noi Românilii de copii și de coate goale nu ne plângem niciodată!

Generalii ascultau vorbele popii cu atențiunea omului, care ar auzi pe altul povestind de o călătorie în lună. Împăratul își strînse sprincenele, ca izbit de-o lumină puternică: par'că înțelegea acum de ce se plâng cele două națiuni conlocuitoare ale Ardealului, Ungurii și Sașii, că Românilii se lățesc și învie, ear iei se răslățesc și se pierd. Numărul birue! Românilii număr vreau să aibă, și număr au, și câtă vreme Sașii caută averea în bani și Ungurii în fala ex-

terioară, Românii au coatele goale și zic că averea sânt copiii!

Împăratul a luat pe flăcăii lui Cojoc la Viena. Ca să-și susție familia — mai ales însă ca o recompenză, sau ca un premiu pentru „merite“ — Împăratul a poruncit să se dea popii Cojoc o penziune de cinci-zeci de fiorini pe lună, până când „cel din urmă copil va fi mare.“

Au trecut într'acestea ani mulți. Austria purtase războaie cu Prusia și cu statele nordice italiene. Împăratul îmbătrânise. Iera pela 1880.

Într'o zi cancelarul anunță Împăratului, că un bătrân preot român vrea să aibă audiență. I se acordă.

Preotul, un om bine făcut, de vr'o optzeci de ani, împunător cu statura lui, cu fața blândă, cu părul cărunt de tot și cu barba albă, spune Împăratului că iel ie popa Cojoc. Împăratul, lucru înțeles, îl uitase.

Preotul îi amintește întâlnirea de acum trei-zeci de ani. Împăratul își aduce aminte și, Împărat cum iera, s'apropie respectuos de venerabilul bătrân ca să-i strângă mâna.

— Cum o mai duci, părinte?

— Bine, Măria Ta, audă-ți D-zeu rugăciunea și te ție Dumnezeu, ca să ne stăpânești cu pace și cu dragoste!

— Și ce-ți fac copiii?

— De aceea am venit, Măria Ta. Fetele le-am măritat, mai pe aproape, mai pe departe, cum le-a fost scris și cum a rânduit Dumnezeu. Da' cu fetele nu faci casă; iele sânt date, și date rămân. De băeți mi-i jale, Măria Ta. Trei mi-au murit la Cănecreț*), și doi acolo cu Pământejii*) — trei sânt cătane aici în Beci*). Am avut opt feciori, toți opt au slujit Măriei Tale, cătane cu credință. Acum am acasă unul, singur unul, al optsprezecelea copil pe care Măria Ta nu l-ai văzut atunci, căci ie născut în urmă, și vrea stăpânirea să mi-l ducă și pe iel cătană. Io-s bătrân și preoteasa bătrână, și mila Măriei Tale n'o mai avem, că mi-an rupt-o și ne-au spus că bani nu ne mai dau, pentrucă cel din urmă copil ie acum mare. Și vreau să ni-l jure sub steag, și

*) Königgrätz, Piemont, Viena.

noi nu putem munci, că'n iel ni-i toată puterea — și-am venit să cad la picioarele Măriei Tale să te rog, să ne cruți băeatul, că opt băeți am avut și pe toți opt cu dragoste i-am dat în slujba împărăției, dar pe al nouălea nu putem, că sântem nepu-tincioși, și io cu baba mea nu mai avem pe nimeni.

Opt soldați să dai țării! Impăratul, mișcat, se plimba prin sală. Deodată s'oprește.

— Părinte! Opt băeți ai avut, și opt băeți au fost soldați. Mai ai unul; lasă-l și pe acela să fie soldat!

Și popa Cojoc s'a întors acasă. Are să-l dea și pe-al nouălea! Are să-l dea.

Doi dintre băeții lui Cojoc, amândoi căpitani în Viena, au fost puși în disponibilitate prin ordin împărătesc. Iei aveau să ia leafă îndoită, cu condițiunea să îngrijească de bătrânii lor părinți cât îi va mai ținea Dumnezeu cu zile. Iera frumoasă, iera vrednică de un împărat porunca ce-a dat-o Impăratul, și popa Cojoc putea să se mândrească și să spue tuturor vorbele Monarhului :

„Opt copii am avut, și toți opt au fost soldați! Am mai avut unul, și l-am dat și pe acela soldat, ca să se pomenească de popa Cojoc și de băeții lui!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petruț
 și
 Simion

CUPRINS

	Pag.
Notițe despre Coșbuc	5

Versuri: Cluj / Central University Library Cluj

Ziua 'nvierii	17
Andromache	24
Legendă	30
Cântec	32
Lordul Iohn	35
Sonet	38
De pe deal	39
Dușmancele	41
Pe lângă boi	46
Numai una	48

Proză: *Caransebeș - Bont*

Vorba ăluia — Zicători explicate	53
(1. Nici în clin nici în mănec. — 2. La botul calului. — 3. Cu cățel cu purcel. — 4. Lasă-l în moarea lui. — 5. Opt cu a brânzei. 6. I-a suflat în borș. — 7. Pe deasupra ca fularul popii. — 8. Burtă de popă. — 9. Ie pecetluit cu roșu — 10. Târța-pârță! — 11. Altă căciulă. — 12. A lua lumea 'n cap. — 13. A prins prepelelita de coadă. — 14. A vorbi românește.)	
Ce ne-au dat Slavii și Grecii	90
Heu, quale portentum!	105
Pe culmea muntelui <small>University Library Cluj.</small>	112
Neaga	123
O poezie nemțească de Alecsandri	143
Popa Cojoc	150

Portretul și semnătura autorului: pag. 2 și 52.

Petrut Luvzar